

Збірник наукових матеріалів
XLVI Міжнародної науково-практичної
інтернет - конференції
el-conf.com.ua

«СУЧАСНИЙ РУХ НАУКИ»

05 червня 2020 року

Частина 2

м. Хмельницький

Сучасний рух науки, XLVI Міжнародна науково-практична інтернет-конференція. – м. Хмельницький, 05 червня 2020 року. – Ч.2, 96 с.

Збірник тез доповідей укладено за матеріалами доповідей XLVI Міжнародної науково-практичної інтернет - конференції «Сучасний рух науки», 05 червня 2020 року, які оприлюднені на інтернет-сторінці el-conf.com.ua

Адреса оргкомітету:
21018, Україна, м. Вінниця, а/с 5088
e-mail: el-conf@ukr.net

Оргкомітет інтернет-конференції не завжди поділяє думку учасників. У збірнику максимально точно збережена орфографія і пунктуація, які були запропоновані учасниками. Повну відповідальність за достовірну інформацію несуть учасники, наукові керівники.

Всі права захищені. При будь-якому використанні матеріалів конференції посилання на джерела є обов'язковим.

ЗМІСТ

Юридичні науки

<i>Баб'юк А.В.</i> ЗАПОЗИЧЕННЯ ІНОЗЕМНОГО ДОСВІДУ В КОДИФІКАЦІЮ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В ГАЛУЗІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА	5
<i>Бавикіна С., науковий керівник Щербина Є.М.</i> ПРИПИНЕННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН У ЗВ'ЯЗКУ ЗІ СКОРОЧЕННЯМ ЧИСЕЛЬНОСТІ ТА ШТАТУ ПРАЦІВНИКІВ	10
<i>Белінська І.Т.</i> РЕЧОВЕ ПРАВО В СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ	15
<i>Бровченко Є., науковий керівник Щербина Є.М.</i> ДЕРЖАВНІ СОЦІАЛЬНІ ГАРАНТІЇ	19
<i>Бумба М.І.</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ЗА КРЕДИТНИМ ДОГОВОРОМ	23
<i>Глива А.О.</i> ПОНЯТТЯ ЦИВІЛІСТИКИ, ЇЇ МІСЦЕ В ПРАВОЗНАВСТВІ	27
<i>Гнатуша А.С., науковий керівник Щербина Є.М.</i> ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ	31
<i>Грабар В.О.</i> ДІЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА	34
<i>Губиш О.А.</i> ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В СУЧАСНОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ	37
<i>Гуменюк І.Т.</i> СПОСОБИ ЗАХИСТУ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ	43
<i>Гусар Л.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ ТРАНСПОРТНОГО ЕКСПЕДИРУВАННЯ	51
<i>Захарко Р.Я.</i> ВИДИ НЕДІЙСНИХ ПРАВОЧИНІВ В СУЧАСНОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ	55
<i>Кладько В.Ю.</i> СПІВВІДНОШЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА І МІЖНАРОДНОГО	60
<i>Колінько С. Ю.</i> ЕЛЕМЕНТИ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН	64
<i>Кухар В.Я.</i> ПИТАННЯ ДОГОВОРУ ПРОСТОГО ТОВАРИСТВА ТА ЗАСНОВНИЦЬКОГО ДОГОВОРУ	67
<i>Руда О. І.</i> РЕКЛАМА НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ	71

<i>Самойлова І.А.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВУ ПРИРОДУ САМО-ПРЕДСТАВНИЦТВА	79
<i>Чебакова ЕВ., науковий керівник Щербина Є.М.</i> МАТЕРІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ.....	82
<i>Черненко А.П., Шиян А.Г.</i> ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ З МЕТОЮ ВИЯВЛЕННЯ ТА ВИЛУЧЕННЯ НЕЗАКОННОЇ ЗБРОЇ	87
<i>Шестопап Є.В.</i> ЧОМУ В УКРАЇНІ НЕОБХІДНО ПРИЙНЯТИ ЗАКОН ПРО ВІЛЬНЕ ВОЛОДІННЯ ЗБРОЄЮ.....	92

ЗАПОЗИЧЕННЯ ІНОЗЕМНОГО ДОСВІДУ В КОДИФІКАЦІЮ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В ГАЛУЗІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Баб'юк А.В.,

студент юридичного відділення

Галицького коледжу імені В'ячеслава Чорновола

м.Тернопіль, Україна

Роль судового прецеденту в країнах англо-саксонської правової сім'ї неможливо недооцінити. В цих державах судовий прецедент - основне джерело права. На відміну від країн романо-германської правової сім'ї, які проголошуючи спадкоємність традицій римського права, все ж таки відмовилися від «активної казуїстики» і проголосили верховенство закону. Система права в країнах романо-германської сім'ї відрізняється нормативною упорядкованістю і структурованістю джерел, стійкими демократичними правовими принципами, забезпеченням суворой юридичної техніки. Джерела романо-германського права мають свої особливості, які пов'язані, з одного боку, з концепцією закону в країнах цієї сім'ї правових систем, суть якої полягає у пріоритеті закону перед всіма іншими джерелами права, а з іншого боку, з невизначеним і внутрішньо суперечливим статусом прецеденту в системі романо-германського права.

Розглянувши і проаналізувавши результат явища кодифікації цивільного законодавства України - Цивільний кодекс - можна дійти висновку, що незважаючи на впорядкованість, доступність і кількість правових норм - їх практичне застосування не таке досконале. На практиці ж, виникає масивна частина прогалин у нормах, необхідність посилань на інші нормативно правові акти, які не мають такої ж юридичної сили і необхідність розуміти, як саме на практиці застосовуватиметься норма права і який результат матиме судовий процес при застосуванні тих чи інших нормативно-правових актів. Тому на даний час ефективним вирішенням всіх вище вказаних казусів може стати судовий прецедент.

Проте кожна держава має свої особливості правої системи, соціальних норм і правил, а також і недоліки у кожній з даних сфер, а через це неможливо не

розглянути, як саме впровадження правового прецеденту вплине на законодавство України, на покращення, а можливо навіть відпадання необхідності в кодифікованих джерелах цивільного права.

4.1. Концепція судового прецеденту

Судовий прецедент (лат. *praecedens*, род. відм. лат. *praecedentis* - те, що передує) у системах загального права є правилом встановленим у попередній юридичній справі, яке є обов'язковим чи переконливим для суду при вирішенні подальших справ із подібними питаннями або факторами.

Прихильники концепції судового прецеденту звертають увагу на те, що застосування прецеденту в правовій діяльності нашої країни є нагальною потребою, для реалізації якої створені як правові, так і політичні передумови (1. Нікітчук). Судові прецеденти виконують значну роль у правовому регулюванні, оскільки завдяки їм конкретизуються закони, заповнюються прогалини в праві.

Переваги існування судового прецеденту: 1) Принцип *stare decisis* («стояти на вирішеному», що означає триматися і не порушувати вже встановленого) полегшує роботу суддів та процес здійснення правосуддя. Якщо судді витрачатимуть свій робочий час на вивчення справ, які вже були предметом розгляду у суді і щодо яких суд уже виносив рішення, вони фізично не матимуть можливості впоратися з великим обсягом справ, які потребують судового розгляду. 2) Принцип *stare decisis* є важливим засобом універсалізації правозастосування в межах судової системи країни. 3) Дотримання принципу *stare decisis* підвищує рівень легітимності органів судової влади, оскільки громадяни з довірою ставляться до відносно стабільного та незмінного в часі судового тлумачення правових норм, що є свідченням неупередженості суддів. 4) Завдяки дії принципу *stare decisis* право стає більш деталізованим, що дає можливість його гнучкого застосування за нових обставин. 5) Судовий прецедент відкриває шлях до обов'язкового застосування результатів творчої, а не механічної діяльності суддів у процесі здійснення правосуддя. Особливо це стосується сфери конституційного судочинства, адже саме завдяки прецедентному праву мотивація Конституційного Суду на ціннісних та моральних засадах стає загальнообов'язковою, що

дає змогу універсалізувати конституційні цінності в межах правової системи.

Перші кроки на шляху до офіційного визнання в Україні судового прецеденту джерелом права вже зроблено, зокрема, про це свідчить аналіз міжнародно-правових актів у сфері прав людини. Так, згідно зі ст. 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року держави-учасниці (зокрема, Україна) зобов'язуються виконувати рішення Європейського суду з прав людини в будь-яких справах, у яких вони є сторонами. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» містить пряму вказівку, щодо необхідності застосування в якості джерела права судами України при розгляді ними справ Конвенції «Про захист прав людини і основоположних свобод» та практики Європейського суду з прав людини.

Введення судового прецеденту в Україні є можливим, оскільки відповідно до ст. 8 Основного Закону нашої держави в Україні визнається та діє принцип верховенства права. У рішенні Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 р. (справа про призначення судом більш м'якого покарання) зазначається: «Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема, норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Усі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України».

Також система прецедентного права робить прозорою і передбачуваною як судову систему, так і діяльність правоохоронних органів, оскільки будь-який орган чи посадова особа не зможуть за аналогічних обставин відступити від правила, закріпленого в цьому рішенні.

4.2. Прецедент і цивільне законодавство України

Необхідно відмітити, що певні правові передумови до застосування прецеденту закріплені в цивільному законодавстві України в дуже загальному вигляді. Так, відповідно до положень ст. 11 Цивільного процесуального кодексу України, у випадку відсутності закону, що регулює спірні правовідносини, суд

застосовує закон, що регулює подібні правовідносини, а за відсутності такого закону суд виходить із загальних засад і змісту законодавства України. Цивільний кодекс України також розширює можливості із застосування правового прецеденту в правозастосовній діяльності України. Встановлення у ст. 3 Цивільного кодексу України таких загальних засад цивільного законодавства, як справедливість, добросовісність і розумність дають підстави зробити припущення про те, що їх реалізація об'єктивно приведе до законодавчого закріплення засад справедливості, добросовісності та розумності і при відправленні правосуддя.

Наприклад, що стосується інституту права власності, то відповідно до статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права.

Таким чином, оскільки чинне законодавство не пов'язує припинення зобов'язання з ухваленням судового рішення чи відкриттям виконавчого провадження з його примусового виконання, а наявність судових актів про стягнення заборгованості не припиняє грошових зобов'язань та не виключає його відповідальності за порушення строків розрахунків, тому висновок суду про те, що сплата інфляційних нарахувань та трьох процентів річних може бути лише як невід'ємна частина вимоги про сплату основного боргу є необґрунтованим, так як статтею 599 ЦК України передбачено, що зобов'язання припиняється виконанням, проведеним належним чином (постанова від 12 вересня 2011 року № 3-73 с. 11).

4.3. Прецедент, як можливе джерело права в Україні - можливості, передумови, наслідки.

Неможливо і уявити в якому саме напрямку піде процес кодифікації - і можливо через років 20 кодифікованими джерелами у цивільному законодавстві стануть кодекси судових прецедентів. З усього проаналізованого матеріалу впливає лише одне - боятись змін - природно, особливо коли вони лежать у законодав-

стві - найважливішій сфері держави і влади, адже неможливо з точністю передбачити всі можливі наслідки. Але якщо перед введенням цих нових норм створити правильне «правове середовище» - наслідки однозначно будуть хорошими.

Окрім цього в Україні вже певним чином діє судовий прецедент, як на офіційному так і на неофіційному рівні. На офіційному рівні він створюється Верховним судом України і Конституційним судом України - але він стосується уточнення правових норм, яке є обов'язковим для всіх судів нижніх інстанцій, а також це рішення Європейського суду з прав людини, які згідно з міжнародними договорами є обов'язковими для виконання; роз'яснення Пленуму Вищого спеціалізованого суду носять рекомендаційний характер. На неофіційному – юристи, які мають справу з судовим розглядом справ знають, що знайти позитивний судовий прецедент значно полегшує відстоювання власної позиції в суді.

Але якраз у пошуку судового прецеденту і виникає найбільше проблем, адже вивчення судової практики займає досить багато часу, оскільки є дуже трудомістким і копітким процесом. На це впливає не самий пошук прецедентів, як пошук прецедентів які б були досить близьким до предмета спору. Велика кількість судових рішень (за приблизними підрахунками 5 мільйонів справ щороку), а також відсутність достатньої нормативної бази (поява Єдиного реєстру судових рішень значно полегшила процес пошуку рішень, але тим не менш він є прийнятним джерелом для пошуку окремих рішень за стандартними справами, поза як відбір рішень які найбільше відображають суть, перебіг і результати спору і досі займає велику кількість часу) яка б полегшила цей процес значно ускладнюють роботу юристів.

Література:

1. Кросс Р. Прецедент в англійском праве: монографія Миколаїв: Юрид, лит., 1985. 238 с
2. В. Шафарчук Судовий прецедент в Україні. Юридична газета. 2013. № 35-36 с. 43 URL: <http://corporate.interlegal.com.ua/?p=552>
3. Стецик Н. Судові правотворчі акти: загальнотеоретична характеристика. Вісник Львівського університету. Серія «Юридична». 2011. Вип. 52. С. 27-32.

4. Малишев Б.В. Судовий прецедент у правовій системі Англії (теоретико-правовий аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.0.01. Київ, 2002. 19 с.

5. Кізлова О.С. Категорії "судовий прецедент" і "судова практика" в системі джерел цивільного права України. Право і суспільство. 2015. № 6(3). С. 83-88. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2015_6%283%29_18

6. Шевчук С.В. Загальнотеоретичні проблеми нормативності актів судової влади: дис. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.01. Харків, 2008. 39 с.

7. Гураленко Н.А. Судовий прецедент в системі джерел права: філософсько-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.0.12 Львів, 2009. 21 с.

8. Дем'янова О.В. Інструментальні аспекти змісту доктрини верховенства права та перспективи її реалізації в цивільному судочинстві України. Порівняльно-аналітичне право. 2014. №6. С. 73-76. URL: <http://www.pap.in.ua/index.php/arhiv-vidannja>

Юридичні науки

ПРИПИНЕННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН У ЗВ'ЯЗКУ ЗІ СКОРОЧЕННЯМ ЧИСЕЛЬНОСТІ ТА ШТАТУ ПРАЦІВНИКІВ

Бавикіна Софія

*студентка II курсу біологічного факультету,
Науковий керівник **Щербина Євген Миколайович**
доцент, к.ю.н., доцент кафедри цивільного,
трудового та господарського права
Дніпровського національного університету
ім. Олеса Гончара,*

Згідно із ч. 3 ст. 64 Господарського кодексу України, підприємство самостійно визначає свою організаційну структуру, встановлює чисельність працівників і штатний розпис.

Враховуючи положення ч. 3 ст. 64 Господарського кодексу України, підприємство вправі приймати рішення щодо чисельності працівників. Підприємство,

беручи до уваги економічну обстановку і свої потреби у трудовій силі, має право прийняти рішення про розірвання трудових відносин з частиною працівників у зв'язку зі скороченням чисельності та штату.

Проте слід мати на увазі, що відповідно до абз. 1 ч. 1 ст. 60 Цивільного процесуального кодексу України, кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень. Таким чином, рішення про скорочення чисельності та штату підприємством має бути мотивованим, оскільки в разі оскарження працівником свого звільнення на підставі п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП України підприємство в суді зобов'язане буде довести правомірність свої дій.

Також необхідно звернути увагу на положення ч. 1 ст. 43 КЗпП України, згідно якого розірвання трудового договору на підставі, передбаченій п. 1 ст. 40 КЗпП України, може бути проведено лише за попередньою згодою виборного органу (профспілкового представника) первинної профспілкової організації, членом якої є працівник. Таким чином, якщо на підприємстві створена профспілка і працівник є його членом, то необхідно отримати згоду профспілки на звільнення такого працівника з дотриманням процедури, передбаченої ст. 43 КЗпП України.

Також необхідно враховувати положення ч. 3 ст. 40 КЗпП України, згідно з якою не допускається звільнення працівника з ініціативи власника або уповноваженого ним органу в період його тимчасової непрацездатності (крім звільнення за пунктом 5 цієї статті), а також у період перебування працівника у відпустці. Це правило не поширюється на випадок повної ліквідації підприємства, установи, організації. Таким чином, якщо працівник не з'явився на роботу в останній робочий день, то звільнити його у цей день можна, оскільки в разі наявності у нього листа непрацездатності його відновлять на роботі в судовому порядку.

Про наступне вивільнення працівників персонально попереджають не пізніше ніж за два місяці. Чинне законодавство не передбачає виключення із строку попередження працівника про майбутнє звільнення (не менше ніж за 2 місяці) часу знаходження його у відпустці або тимчасової непрацездатності. Як зазначено в абз. 6 п. 19 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про

практику розгляду судами трудових спорів», при недотриманні строку попередження працівника про звільнення, якщо він не підлягає поновленню на роботі з інших підстав, суд змінює дату його звільнення, зарахувавши строк попередження, протягом якого він працював.

По-перше, вимоги ст. ст. 184, 1861 КЗпП України, в яких закріплені категорії працівників, з якими не можуть бути розірвані трудові відносини з ініціативи роботодавця, в тому числі і у зв'язку зі скороченням чисельності та штату.

Так згідно з ч. 3 ст. 184 КЗпП України, звільнення вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років (до шести років - за наявності медичного висновку), одиноких матерів при наявності дитини віком до чотирнадцяти років або дитину-інваліда з ініціативи власника або уповноваженого ним органу не допускається, крім випадків повної ліквідації підприємства, установи, організації, коли допускається звільнення з обов'язковим працевлаштуванням.

Згідно положень ст. 1861 КЗпП України, аналогічні гарантії поширюються також на батьків, які виховують дітей без матері (у тому числі в разі тривалого перебування матері в лікувальному закладі), а також на опікунів (піклувальників), прийомних батьків.

Таким чином, в першу чергу необхідно з'ясувати які з працівників, яких підприємство планує звільнити, належать до вищевказаних категорій.

По-друге, вимоги ст. 42 КЗпП України, в якій передбачено переважне право на залишення на роботі при вивільненні працівників у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці.

Згідно з ч. 1 ст. 42 КЗпП України, при скороченні чисельності або штату працівників у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці переважне право на залишення на роботі надається працівникам з більш високою кваліфікацією і продуктивністю праці.

Згідно з ч. 2 ст. 42 КЗпП України, при рівних умовах продуктивності праці і кваліфікації перевага в залишенні на роботі надається:

- сімейним — при наявності двох і більше утриманців;
- особам, в сім'ї яких немає інших працівників з самостійним заробітком;

- працівникам з тривалим безперервним стажем роботи на даному підприємстві, в установі, організації;
- працівникам, які навчаються у вищих і середніх спеціальних навчальних закладах без відриву від виробництва;
- учасникам бойових дій, інвалідам війни та особам, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»;
- авторам винаходів, корисних моделей, промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій;
- працівникам, які дістали на цьому підприємстві, в установі, організації трудове каліцтво або професійне захворювання;
- особам з числа депортованих з України протягом п'яти років з часу повернення на постійне місце проживання в Україну;
- працівникам з числа колишніх військовослужбовців строкової служби та осіб, які проходили альтернативну (невійськову) службу, — протягом двох років з дня звільнення їх зі служби.

Згідно абз. 2 ч. 1 ст. 20 і п. 1 ч. 1 ст. 21 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи», у разі звільнення у зв'язку зі скороченням чисельності або штату працівників особи, віднесені до 1 та 2 категорій громадян, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи, також мають переважне право на залишення на роботі.

Таким чином, приймаючи рішення про скорочення кожного конкретного працівника, необхідно розглядати можливість наявності у нього переважного права на залишення на роботі.

По-третє, згідно з ч. 2 ст. 40 КЗпП України, звільнення у зв'язку зі скороченням чисельності або штату працівників допускається, якщо неможливо перевести працівника за його згодою на іншу роботу.

Згідно з ч. 3 ст. 492 КЗпП України, одночасно з попередженням про звільнення у зв'язку зі змінами в організації виробництва і праці власник або

уповноважений ним орган пропонує працівникові іншу роботу на тому ж підприємстві, в установі, організації.

Таким чином, якщо на підприємстві є вакантні посади за професією чи спеціальністю працівників, які підлягають скорочення, то підприємство зобов'язане запропонувати працівникові таку посаду і тільки після його відмови звільнити у зв'язку зі скороченням чисельності та штату.

По-четверте, вимога ч. 1 ст. 421 КЗпП України на переважне право на укладення трудового договору у разі поворотного прийняття на роботу протягом року після припинення трудового договору.

Згідно з ч. 1 ст. 421 КЗпП України, працівник, з яким розірвано трудовий договір з підстав, передбачених пунктом 1 статті 40 КЗпП України (крім випадку ліквідації підприємства, установи, організації), протягом одного року має право на укладення трудового договору у разі поворотного прийняття на роботу, якщо власник або уповноважений ним орган здійснює прийом на роботу працівників аналогічної кваліфікації.

Таким чином, якщо підприємство протягом року після припинення трудових відносин з працівником на підставі п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП України відкриє вакансію і проводитиме прийом на роботу працівників аналогічної кваліфікації, то звільнені працівники матимуть переважне право на укладення трудового договору з підприємством на таку новою вакансію.

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws> <https://www.kadrovik.ua/>

РЕЧОВЕ ПРАВО В СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ.

*Белінська І.Т**студентка юридичного факультету**Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола**м. Тернопіль, Україна*

ВСТУП

Актуальність теми. Незважаючи на те, що власність є однією з найбільш досліджених категорій юридичної науки, актуальність її подальшого наукового аналізу зумовлена теоретичною та практичною значущістю широкого кола питань, які стосуються, зокрема, і права володіння, користування та розпорядження власністю за цивільним законодавством. Зазначені права є основними, які власник має стосовно свого майна, а наукові дослідження, що пов'язані з їх вивченням, завжди є цікавими й актуальними.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження роботи полягає у всебічному розкритті суті й особливостей речового права.

Для реалізації мети дослідження в роботі визначені такі завдання:

1. дослідити суть поняття «речове право»;
2. показати значення речового права у системі цивільних прав;

Об'єктом дослідження є право власності.

Предметом дослідження є аналіз різновидів речових прав та характеристика форм і видів права власності.

Вирішення поставлених завдань забезпечене використанням цілого комплексу методів дослідження: порівняльного, системно-структурного аналізу, типологічного, історичного, індукції, дедукції, абстрагування тощо.

РЕЧОВЕ ПРАВО В СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ.

Аналіз праць науковців свідчить, що зазвичай при визначенні поняття речового права виходять з розуміння права власності, як такого різновиду речових прав, який розкриває їх найбільш повно. Однак не слід ототожнювати дані поняття.

Як справедливо зазначає Г. Г. Харченко, розмежування юридичних категорій «речове право» та «право власності» повинно умовно відбуватися по лінії теорії та практики. Поняття речового права – це перш за все теоретичне положення, яке дозволяє на практиці визначити різні речово-правові режими у формі, зокрема, окремих видів речових прав. З іншого боку, право власності має, перш за все, практичний вимір, а саме є тим речово-правовим режимом присвоєння, в якому потенціал речового права розкривається найбільш повно, проте не всебічно.

Розглядаючи поняття речових прав, слід звернути увагу на такі особливості, які дозволяють відокремити речове право від інших прав. Перш за все, об'єктом речового права може бути лише річ. На цій основі речові права відрізняються від інших цивільних прав. Речове право надає своєму носієві можливість здійснювати будь-які дії стосовно речі в межах, встановлених законом. Речові права традиційно вважаються абсолютними, тобто вони покладають пасивне зобов'язання на всіх третіх осіб, не перешкоджати уповноваженій особі здійснювати свої права. Тому речові права – це ті права, які надають суб'єкту владу над речами, виділеними зі світу матеріальних цінностей. Усі речові права є абсолютними, а їх принциповою відмінністю між собою є правовий режим об'єкта права – речі [4, с.65].

О. Розгон зазначає, що найбільш істотна відмінність полягає в тому, що «звичайне» право власності встановлюється на матеріальні об'єкти – предмети навколишнього середовища. Інтелектуальною власністю можуть бути лише нематеріальні речі, які в римському приватному праві називались безтілесними. Різниця між правами інтелектуальної власності та «звичайними» правами власності полягає також у здатності об'єкта дублювати інтелектуальну власність, чого не можна сказати про матеріальні об'єкти власності. Ідеї, зображення, звуки, символи тощо можуть багаторазово перетворюватися на матеріальний об'єкт. Наприклад, книгу, що втілює інтелектуальну власність автора, можна відтворити в будь-якій кількості. Те саме стосується інших об'єктів інтелектуальної власності. Слід пам'ятати, однак, що право інтелектуальної власності встановлюються та діє лише стосовно цієї нематеріальної «речі» (ідеї, зображення, символу, комбінації

звуків тощо), а не стосовно матеріальних носіїв, у яких міститься авторський задум. Проте при цьому слід мати на увазі, що право інтелектуальної власності встановлюється і діє лише щодо цієї нематеріальної «речі» (ідеї, образу, символу, сполучення звуків тощо), а не стосовно матеріальних носіїв, у яких втілено задум автора [1, с. 170].

Аналогічна правова позиція відображена у постанові Верховного Суду України від 30 березня 2016 року у справі № 6-3129ц15, де зазначено, що майнові права на нерухомість – об'єкт будівництва (інвестування) не вважаються речовими правами на чуже майно, оскільки об'єктом цих прав не є чуже майно, а також не вважаються правом власності, оскільки об'єкт будівництва (інвестування) не існує на момент встановлення іпотеки, і тому право власності не може існувати на нього.

О. А. Мірошниченко, вивчаючи право власності в розумінні європейського суду з прав людини зазначає, що аналіз практики застосування ст. 1 Першого протоколу, Європейської конвенції про захист прав та основних свобод до майна, крім рухомих та нерухомих речей, включають:

1. вимоги про відшкодування збитків відповідно до національного законодавства;

2. право на пенсію (якщо внески до пенсійного фонду чи інші внески на соціальне страхування сплачувались протягом певного періоду часу);

3. економічні інтереси, пов'язані з управлінням бізнесом, а також управління клієнтами (ділова репутація, нематеріальні активи, тощо), клієнти компанії (завдяки власній праці була створена клієнтська база компаній, яка є активом, відповідно є «майном» в сенсі ст. 1).

Таким чином, поняття «майно» у значенні ст. 1 Протоколу не означає лише володіння речовими об'єктами [2, с.69].

Підхід законодавця до обмеження майнових прав лише правами речової природи може, зокрема, призвести до помилкового поширення на договірні відносини щодо розпорядження майновими правами іншої природи (інтелектуальної власності) положень про договори, які стосуються речей.

Відсутність загальних положень про речові права у третій книзі Цивільного кодексу України, на жаль, відобразилось і на недооцінці важливості значення фіксації принципів речового права у законодавстві. Добре відомо, що спеціальні цивільно-правові принципи на рівні підгалузей цивільного права та його інститутів можуть бути узагальнені у відповідних книгах, главах та розділах кодексу. Така систематизація та структурування сприяють сприйняттю змісту як положень цивільного законодавства в цілому, так і окремих його складових, у тому числі речового права [3, с.35].

Можна сміливо сказати, що суперечка щодо того, чи будується цивільно-правова система як система прав чи правовідносин, не є новою для юридичної наук. Суть спору, зазначав німецький правознавець Б. Віндшейд, полягає в тому, що має бути підставою природного зв'язку юридичних норм – зміст прав, що ними надаються, чи значення життєвих відносин, які цими нормами мають врегульовуватися. На думку дослідника, цю дилему слід вирішити на користь правових відносин. Аргументуючи свою позицію, він наводив, зокрема, приклад із спадковим правом, особливості якого, як зазначалося, визначаються не специфікою змісту прав, з якими спадкове право має справу, а особливостями відносин, що регулюються, тим, що в них йдеться про майно померлого.

Українське цивільне законодавство припускає, що речове право може існувати лише у тій формі, в якій воно визначено законом, саме тому серед ознак, які приписують речовим правам часто згадується передбачуваність законом. Цікаво, що такий підхід є явно протилежним з тим, що відбувається у сфері зобов'язального права. Оскільки в юридичній літературі визначення притаманних ознак речовому праву відбувається насамперед із зіставлення цих прав із зобов'язальними, тому варто розібратися в логіці наведеної вище ознаки речового права саме в системі цих координат [5, с.86].

ВИСНОВКИ

Незважаючи на те, що речове право є однією з найбільш досліджених категорій юридичної науки, актуальність її подальшого наукового аналізу зумовлена теоретичною та практичною значущістю широкого кола питань, які стосуються, зокре-

ма, і права володіння, користування та розпорядження власністю за цивільним законодавством. Зазначені права є основними, які власник має стосовно свого майна, а наукові дослідження, що пов'язані з їх вивченням, завжди є цікавими й актуальними.

Література:

1. Клименко О. М. До дискусії про сутність і зміст права власності. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2013, № 11.
2. Кузнєцова Н. Стан і тенденції розвитку цивілістичної науки в Україні. Право України. 2014, № 6.
3. Пацурківський Ю. Правовий режим власності: поняття та зміст. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2013, № 6.
4. Сапич В. І. Трансформація відносин власності на землю в аграрному секторі економіки. Економіка АПК. 2018. № 4.
5. Ткачук Л. В. Основні обмеження на володіння, користування та розпорядження землями сільськогосподарського призначення: вітчизняний та зарубіжний досвід. Містобудування та територіальне планування. 2010. Вип. 36.

Юридичні науки

ДЕРЖАВНІ СОЦІАЛЬНІ ГАРАНТІЇ

Бровченко Єлизавета

*студентка II курсу біологічного факультету,
Науковий керівник **Щербина Євген Миколайович**
доцент, к.ю.н., доцент кафедри цивільного,
трудового та господарського права
Дніпровського національного університету
ім. Олесь Гончара,*

У ході соціально-економічних реформ держава вимушена, з одного боку, йти шляхом забезпечення відповідності його умовам ринку, а з іншого – активно захищати своїх громадян від можливих соціальних ризиків. Це подвійне взаємозумовлене завдання держава покликана вирішувати, головним чином, через модернізацію системи соціального захисту.

Є необхідність створення і забезпечення державою системи державних соціальних гарантій достатнього життєвого рівня для кожного члена суспільства. Національний інститут стратегічних досліджень до головних чинників, що негативно впливають на становлення України як соціальної держави, відносить наступні: а) низьку ефективність і надмірні витратність соціальної сфери; б) переважно фіскальний характер фінансування соціальної сфери; в) можливість здобуття конкурентних переваг за рахунок нехтування соціальною відповідальністю; г) відсутність реально функціонуючого ринку праці; д) неефективну структуру доходів населення; е) нерозвиненість механізмів так званої «каналізації» доходів населення в заощадження; є) концептуальне незрозуміння соціального складника державної політики; ж) відсутність системного підходу до формування державних соціальних гарантій, сучасного інструментарію вибору пріоритетів соціальної політики й механізмів її реалізації; з) неефективні соціальні програми; і) руйнування соціальної інфраструктури; к) недосконалість нормативно-правового забезпечення у сфері соціального захисту, брак єдиної системи соціального права, наявність численних суперечностей у законодавстві України, що ускладнюють реалізацію конституційних прав громадян; л) глибоку деформацію механізму державного регулювання й розподілу результатів використання державної власності, що призводить до надмірного соціального розшарування й відчутної поляризації доходів; м) надмірну кількість задекларованих пільг; н) неналежне задоволення соціальних потреб найбільш незахищених прошарків населення. Правове підґрунтя для формування та застосування соціальних гарантій закладає Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», який покликаний забезпечити реалізацію закріплених Конституцією України найважливіших державних соціальних гарантій населенню на рівні, не нижчому за мінімальний та передбачає механізм фінансового забезпечення їх надання, розмежування повноважень органів державної влади і органів місцевого самоврядування щодо вирішення цих питань.

Державними соціальними гарантіями Закон визначає встановлені законами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення,

соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, встановлених законами та іншими нормативно-правовими актами, які забезпечують рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму. Основні державні соціальні гарантії встановлюються законами з метою забезпечення конституційного права громадян на достатній життєвий рівень. До їх числа входять: мінімальний розмір заробітної плати; мінімальний розмір пенсії за віком; неоподатковуваний мінімум доходів громадян; розміри державної соціальної допомоги та інших соціальних виплат. Крім основних, є ще інші державні соціальні гарантії. Законами з метою надання соціальної підтримки населенню України в цілому та окремим категоріям громадян зокрема встановлюються державні гарантії щодо: рівня життя населення, яке постраждало внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС; стипендій учням професійно-технічних та студентам вищих державних навчальних закладів; індексації доходів населення з метою підтримання достатнього життєвого рівня громадян та купівельної спроможності їхніх грошових доходів в умовах зростання цін; надання гарантованих обсягів соціально-культурного, житлового комунального, транспортного, побутового обслуговування та обслуговування у сфері освіти, охорони здоров'я, фізичної культури і спорту, торгівлі та громадського харчування; забезпечення пільгових умов задоволення потреб у товарах та послугах окремим категоріям громадян, які потребують соціальної підтримки. Надання державних соціальних гарантій здійснюється за рахунок бюджетів усіх рівнів, коштів підприємств, установ і організацій та соціальних фондів на засадах адресності та цільового використання. Розрахунки й обґрунтування до показників видатків на соціальні потреби у проектах державного бюджету України та місцевих бюджетів здійснюються на підставі державних соціальних стандартів, визначених відповідно до закону.

Якщо те чи інше явище є системним, елементи, що його утворюють можна класифікувати. Це ж стосується і соціальних нормативів. За характером задоволення соціальних потреб соціальні нормативи поділяються на: нормативи споживання – розміри споживання в натуральному виразі за певний проміжок часу (за рік, за місяць, за день) продуктів харчування, непродовольчих товарів

поточного споживання та деяких видів послуг; нормативи забезпечення – визначена кількість наявних в особистому споживанні предметів довгострокового користування, а також забезпечення певної території мережею закладів охорони здоров'я, освіти, підприємств, установ, організацій соціально-культурного, побутового, транспортного обслуговування та житлово-комунальних послуг; нормативи доходу – розмір особистого доходу громадянина або сім'ї, який гарантує їм достатній рівень задоволення потреб, що обраховується на основі визначення вартісної величини набору нормативів споживання та забезпечення.

За рівнем задоволення соціальних потреб соціальні нормативи поділяються на: нормативи раціонального споживання – рівень, що гарантує оптимальне задоволення потреб; нормативи мінімального споживання – соціально прийнятний рівень споживання продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг виходячи з соціальних або фізіологічних потреб; статистичні нормативи – нормативи, що визначаються на основі показників фактичного споживання або забезпеченості для всього населення чи його окремих соціальнодемографічних груп. За сферою застосування державні соціальні стандарти і нормативи поділяють на: стандарти у сфері доходів населення; нормативи у сфері соціального обслуговування; нормативи у сфері житлово-комунального обслуговування; нормативи у сфері транспортного обслуговування та зв'язку; нормативи у сфері охорони здоров'я; нормативи у сфері забезпечення навчальними закладами; нормативи у сфері обслуговування закладами культури; нормативи у сфері обслуговування закладами фізичної культури та спорту; нормативи у сфері побутового обслуговування, торгівлі та громадського харчування. Таким чином, державні соціальні гарантії – обов'язковий елемент системи соціального захисту населення держави, що визначає рівень її суспільного добробуту і є важливою умовою економічної стабільності.

Таким чином, в сучасних умовах необхідною є розробка такої їх системи, яка б забезпечила гідний рівень життя населення та відповідає європейським стандартам. Її запровадження має передбачати почергові етапи досягнення соціальних стандартів протягом декількох років окремо для кожної категорії

населення. У демократичному суспільстві людина відчуває піклування й турботу в соціальній сфері протягом усього життя. Держава визначає зміст основних прав людини, підтримує системний діалог виконавчої влади і громадськості, організовує консультації щодо прав, свобод і законних інтересів громадян.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН ЗА КРЕДИТНИМ ДОГОВОРОМ

Бумба М.І.,
студентка юридичного відділення
Галицький коледж імені В.Чорновола
м.Тернопіль, Україна

Процес акумуляції і перерозподілу тимчасово вільних ресурсів здійснюється за допомогою кредитів. З економічних позицій кредит можна охарактеризувати як суспільні відносини між кредитором і позичальником з приводу зворотного руху вартості, в яких відбувається передача кредитором позиченої вартості позичальникові на засадах зворотності й в інтересах суспільних потреб.

Кредитні правовідносини - це врегульовані нормами права самостійного виду відносини, що виникають при перерозподілі матеріальних фондів між учасниками майнового обороту з приводу надання коштів або товарно-матеріальних цінностей на певний строк або з відстрочкою платежу на умовах зворотності і платності у вигляді відсотків по кредиту [1].

Вимоги до форми і порядку укладення (зміни, розірвання) кредитних договорів передбачені ст. 6 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 р. Відповідно до ст. 345 Господарського кодексу України кредитний договір укладається між позичальником і кредитором у письмовій формі. У ньому визначаються мета, сума і строк кредиту, умови і порядок його видачі та погашення, види забезпечення зобов'язань позичальника, відсоткові ставки, порядок плати за кредит, обов'язки, права і відповідальність сторін щодо видачі та погашення кредиту. Кредитний договір не може змінюватися в односторонньому порядку.

Порядок укладення і вимоги до договорів банківського кредиту закріплені в Господарському кодексі України, Положенні НБУ «Про кредитування», затвердженому постановою Правління НБУ від 28.09.1995 р. № 246. Для одержання кредиту позичальник надає в банк клопотання (заявку), установчі документи, довідки банків про залишки коштів на рахунках і наявність заборгованості по кредитах, техніко-економічне обґрунтування потреби в кредиті і джерелах його погашення. Для зниження ступеня ризику банк надає кредит позичальникові за наявності гарантії платоспроможного суб'єкта господарювання чи поручительства іншого банку, під заставу належного позичальникові майна, під інші гарантії. З цією метою банк має право попередньо вивчити стан господарської діяльності позичальника, його платоспроможність та ризик непогашеного кредиту спрогнозувати наперед.

Договір банківського кредиту є консенсуальним і двосторонньо зобов'язуючим. Суб'єктами кредитних відносин можуть бути юридичні і фізичні особи. Кредитор - це суб'єкт кредитних відносин, який надає кредити позичальнику у тимчасове користування. Позичальниками є юридичні і фізичні особи, які відчують недостачу власних коштів і отримали у тимчасове користування грошові кошти на умовах зворотності, платності, строковості. Об'єкт кредитування властивий усім формам і видам кредиту — витрати, потреби, кредитування яких не заборонене законом [4, с. 69-74].

У Законі України «Про оподаткування прибутку підприємств» товарний кредит визначається як передача товару у власність на умовах відстрочки кінцевого розрахунку на певний строк і під відсоток; кредиту грошовій формі – це кредит, наданий, як правило, кредитною установою на договірній основі наявними або безготівковими коштами на умовах зворотності, терміновості і платності. У законах України «Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг», «Про оподаткування прибутку підприємств» кредиту грошовій формі, як виключна функція банків і небанківських кредитних установ (ломбардів, кредитних спілок та ін.), називається фінансовим кредитом.

Згідно з п. 2 Положення НБУ «Про кредитування» існують такі види

кредитів: банківський, комерційний, лізинговий, іпотечний, бланковий, консорціумний, споживчий тощо. Відповідно до ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» банківський кредит - це будь-яке зобов'язання банку надати визначену суму грошей, будь-яка гарантія, будь-яке зобов'язання придбати право вимоги боргу, будь-яке продовження терміну боргу, що надано в обмін на зобов'язання боржника повернути заборгованість і сплатити відсотки із суми заборгованості. Згідно з п. 13 Положення НБУ «Про кредитування» жоден із виданих кредитів не може перевищувати 25% власних коштів банку. Загальний розмір виданих кредитів не може перевищувати восьмикратного розміру власних коштів банку. Відповідно до п. 21 зазначеного Положення забороняється надання кредитів на покриття збитків господарської діяльності позичальника, а також на формування й збільшення статутного фонду банків та інших господарських товариств. Комерційний кредит— це товарна форма кредиту. Учасники кредитних відносин при комерційному кредиті регулюють свої господарські відносини і можуть створювати платіжні засоби у вигляді векселів — зобов'язань боржника сплатити кредитором зазначену суму у визначений термін [2]. Комерційний кредит може оформлюватися за допомогою векселя або укладення договору. Лізинговий кредит - це відносини між суб'єктами лізингу, які виникають у разі оренди майна і супроводжуються укладенням лізингової угоди. Лізинг є формою майнового кредиту.

Іпотечний кредит — особливий вид економічних відносин з приводу надання кредитів під заставу нерухомого майна. Кредиторами з іпотеки можуть бути іпотечні банки або спеціальні іпотечні компанії, а також комерційні банки.

Споживчий кредит - кредит, який надається фізичним особам —резидентам України на придбання споживчих товарів та послуг. Розмір кредиту визначається, виходячи з вартості товарів і послуг, які є об'єктом кредитування, а також в межах вартості майна, майнових прав, які можуть бути передані банку в забезпечення фізичною особою та сумою її поточних доходів, за винятком обов'язкових платежів. Бланковий кредит — це кредит, що надається банком тільки в межах наявних власних коштів (без застави майна чи інших видів забезпечення - тільки

під зобов'язання повернути кредит) із застосуванням підвищеної відсоткової ставки надійним позичальникам, які мають стабільні джерела погашення кредиту і перевірений авторитет у банківських колах.

Консорціумний кредит — такий вид кредиту, що надається позичальнику банківським консорціумом шляхом:

а) акумулювання кредитних ресурсів у визначеному банку з подальшим наданням кредитів суб'єктам господарської діяльності;

б) гарантування загальної суми кредиту провідним банком або групою банків;

в) зміни гарантованих банками-учасниками квот кредитних ресурсів за рахунок залучення інших банків для участі в консорціумній операції.

Овердрафт — банк зобов'язується надавати позичальнику грошові кошти в кредит шляхом оплати з поточного рахунка позичальника розрахункових документів на суму, що перевищує залишок власних коштів позичальника на рахунку, у межах ліміту, визначеного кредитним договором.

Контокорентний кредит - такий вид кредиту, при якому банк бере на себе оплату всіх поточних зобов'язань клієнта незалежно від залишку на поточному рахунку протягом визначеного терміну і враховує свої вимоги до клієнта на спеціальному рахунку. Погашенню підлягає сума, обчислена в результаті заліку взаємних вимог банку й клієнта на визначену дату. На відміну від овердрафту при контокорентному кредиті протягом обумовленого сторонами терміну не відбувається нарахування плати за кожен одиничний випадок перевитрати суми залишку на рахунку.

Форфейтинг — кредитування експортера шляхом купівлі зі знижкою спеціалізованою фірмою-форфейтером векселів, виданих (акцептованих) імпортером. Форфейтер приймає на себе комерційний ризик, пов'язаний з неплатоспроможністю імпортера. Особливість форфейтинга полягає в тому, що при купівлі векселя дисконт є визначеною сумою і протягом усього терміну кредитування не змінюється, незважаючи на зміну кредитних процентних ставок на ринку капіталів [3, с. 98-99].

Література:

- 1.: Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР: за станом на 06.10.2013 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про електронний цифровий підпис: Закон України від від 22.05.2003 р. № 852-IV // Відомості Верховної Ради уРСР (ВВР). – 2003. – № 36. – Ст. 276.
3. Мачуський В.В. (ред.) Правове регулювання господарської діяльності: Навч. посіб. [В. В. Мачуський, Л. О. Кожура, Ю. В. Сагайдак та ін.] ; за заг. Ред. Доц., К.Ю.Н. В. В. Мачуського. — К. : КНЕУ, 2015. — 152 с.
4. Поєдинок В.В. (упор.) Проблеми розвитку науки господарського права і вдосконалення господарського законодавства: Матеріали круглого столу (м. Київ, 4 грудня 2015 р.) – К. : Вид-во Ліра-К, 2015. – 254 с.

УДК 347

Юридичні науки

ПОНЯТТЯ ЦИВІЛІСТИКИ, ЇЇ МІСЦЕ В ПРАВОЗНАВСТВІ

Глива А.О.,

Студентка юридичного факультету

Галицького коледжу імені В'ячеслава Чорновола

м. Тернопіль, Україна

В юридичній літературі наука сучасного цивільного права визначається як система знань про закономірності цивільно-правового регулювання суспільних відносин, тлумачення цивільно-правових норм, результати аналізу й узагальнення практики застосування цивільних норм, суть термінології норм. З наведеного визначення випливає, що сучасна цивілістична наука — це наука про сучасне цивільне право. Її предметом є:

- а) норми цивільного права;
- б) суспільні відносини, які становлять предмет цивільно-правового регулювання;
- в) цивільні правовідносини;
- г) юридичні факти;

д) судова, арбітражна та адміністративна практика застосування цивільно-правових норм. Тепер розглянемо кожен з елементів предмета науки цивільного права [1, с.123].

1. Норми сучасного цивільного права. У цивілістичних творах головна увага приділяється застосуванню суті цивільно-правових норм. Особливо це стосується коментарів. Так, після проведення другої кодифікації радянського цивільного законодавства було опубліковано науково-практичні коментарі цивільного законодавства. Цивільно-правові норми аналізуються і в навчальній літературі (підручниках, навчальних посібниках).

2. Суспільні відносини, які становлять предмет цивільно-правового регулювання, розглянуто у багатотомному курсі "Радянське громадянське право", інших підручниках, посібниках та монографіях.

Вивчення їх має важливе значення, оскільки економічний зміст і ознаки таких відносин зумовлюють особливості їх цивільно-правового регулювання.

3. Цивільні правовідносини — юридична форма суспільних відносин, що регулюються цивільним правом, їх також досліджують у підручниках та монографічних творах.

Багато уваги в цивілістичній літературі приділяється окремим елементам цивільно-правових відносин: суб'єктам, об'єктам, суб'єктивним правам та обов'язкам.

4. Юридичні факти є підставами виникнення, зміни і припинення цивільних прав та обов'язків. Їх особливості в цивільному праві характеризують метод цивільно-правового регулювання суспільних відносин. Специфіці юридичних фактів у цивільному праві присвячено праці О. О. Красавчикова та інших учених-правознавців [1, с.144].

Найпоширенішими юридичними фактами у цивільному праві є угоди, винаходи, раціоналізаторські пропозиції, створення наукових праць, творів літератури і мистецтва, заподіяння шкоди, події. У цивільно-правовій літературі досліджуються зазначені юридичні факти, а також відповідні права та обов'язки, що породжуються ними.

5. Судова, арбітражна та адміністративна практика застосування цивільно-правових норм давно привертає увагу вчених-цивілістів. Її вивчення дає можливість виявити недоліки, недосконалість цивільно-правових норм, їх невідповідність об'єктивним потребам розвитку суспільства.

У багатьох цивілістичних працях аналізується й узагальнюється відповідна практика застосування цивільного законодавства.

Система науки цивільного права в цілому збігається з системою цивільного права. Разом з тим є певні відмінності, що впливають із змісту зазначених систем. Вона складається із таких елементів:

- Вчення про предмет, метод, функції і систему цивільного права.
- Вчення про цивільні закони, підзаконні нормативні акти.
- Загальне вчення про цивільні правовідносини.
- Вчення про цивільну правосуб'єктність (правосуб'єктність громадян; правосуб'єктність організацій; правосуб'єктність суверенних держав).
- Вчення про угоди.
- Вчення про здійснення і захист цивільних прав.
- Загальне вчення про право власності.

Вчення про суб'єктів права власності і форми власності (право приватної власності, право колективної власності, право державної власності, право власності сумісних підприємств).

- Вчення про особисті немайнові права.
- Теорія авторського права.
- Теорія винахідницького права.
- Вчення про право на промисловий зразок і товарні знаки.
- Загальна теорія зобов'язань. Вчення про цивільний договір. Вчення про окремі види зобов'язань.
- Вчення про спадкове право [2, с.203].

Система науки цивільного права є ширшою від системи самого цивільного права, бо вивченню цивільно-правових інститутів передують дослідження питань про те, що і як регулюють норми цивільного права, які

його функціональні засади, порядок розташування цивільно-правових норм, форми їх вираження, зміст та особливості цивільно-правових відносин.

Внаслідок диференціації наукових знань сформувалася система юридичних наук: теоретико-історичні, галузеві та міжгалузеві, прикладні. Цивільне право — наука галузева. Вона тісно пов'язана з теорією держави і права, яка розробляє загальні для всіх галузевих наук проблеми, даючи їм можливість зосередитися на конкретних знаннях своєї галузі. Розв'язання загальнонаукових проблем є теоретичною базою для подальшого розвитку науки цивільного права.

Наука цивільного права є джерелом, у якому теорія держави і права знаходить практичні та інші наукові матеріали, необхідні для теоретичних узагальнень і висновків. Вона ставить перед теорією держави і права певні питання і тим самим сприяє її розвитку. Теорія держави і права має власні категорії (предмет і метод правового регулювання, правовий принцип, правова функція, норма права, правовий інститут, система права тощо), якими широко користується наука цивільного права, розкриваючи їх цивільно-правові особливості.

Для останньої також надзвичайно важливою є розробка теорією держави і права питань прикладного характеру: законодавчої техніки, правил тлумачення і застосування права. Всі ці розробки використовує наука цивільного права. Тлумачення цивільно-правових норм, аналіз судово-арбітражної практики застосування цивільного законодавства містяться у монографічних та навчальних виданнях. Такою є взаємодія теорії держави і права та науки цивільного права.

Наука цивільного права пов'язана з наукою сімейного права. Вона використовує розробки з понять сімейного права (батьки, усиновителі, спільна власність подружжя, опіка, піклування). Водночас результати цивілістичних досліджень з проблем правоздатності і дієздатності, умов та наслідків визнання особи безвісно відсутньою й оголошення особи померлою, спільної власності, позовної давності, угод мають значення для подальшого розвитку науки сімейного права. Певний зв'язок існує з наукою трудового права.

Цивільне право користується науковими розробками з приводу матеріальної відповідальності робітників і службовців, щоб виявити відмінності цивільно-

правової і трудової відповідальності. Наука трудового права у своїх працях спирається на цивільно-правові вчення про правосуб'єктність громадян та організацій, договори, позовну давність, умови цивільно-правової відповідальності.

Між представниками зазначених наук обговорюється питання про галузеву належність правових норм, які регулюють деліктну відповідальність за заподіяння трудового каліцтва. Це обговорення набуло характеру дискусії. Її суть полягає в тому, що представники науки трудового права намагаються довести правову природу деліктної відповідальності за заподіяння трудового каліцтва, а також те, що норми ст. 456 ЦК України об'єктивно є нормами трудового права [3, с.211].

Література:

- 1.Майданик Р.А. Аномалії у цивільному праві: Навчальний посібник 2010.1008с.
2. Безклубий І.А. Банківські правочини: монографія. Київ: 2005. 378 с.
- 3.Бобрик В. І. Особисте життя як об'єкт цивільно-правової охорони: монографія. Тернопіль: 2008. 208 с.

Юридичні науки

ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ

Гнатуша Аліна Сергіївна

студентка 4 курсу

біолого-екологічного факультету,

*Науковий керівник **Щербина Євген Миколайович***

доцент, к.б.н., доцент кафедри цивільного,

трудового та господарського права

Дніпровського національного університету

ім. Олесь Гончара,

Власність – це економічна категорія, яка виявляється у відносинах між людьми з приводу привласнення матеріальних благ. Це – належність у певному суспільстві матеріальних благ (цінностей) певній фізичній чи юридичній особі

або державі чи територіальній громаді. Відносини власності є переважно майновими та складаються щодо конкретного майна, предмета, речі, землі.

Право власності, як і будь-яке інше право, може розглядатися в об'єктивному і суб'єктивному планах. Право в об'єктивному плані розглядається як інститут цивільного права, норми якого регулюють статику майнових вольових відносин як стан належності майна певній особі (ст. 3, 13, 14, 41,42, 47, 56, 64 Конституції України). Комплексний характер інституту власності полягає в тому, що відносини власності регулюються нормами як цивільного, так і інших галузей права.

Право власності в суб'єктивному розумінні є сукупністю прав та обов'язків суб'єкта щодо володіння, користування та розпорядження належним йому майном.

Право власності – це врегульовані нормами цивільного та інших галузей права суспільні відносини щодо володіння, користування та розпорядження майном, результатами інтелектуальної діяльності з боку громадян України, інших держав, осіб без громадянства, юридичних осіб України та інших держав, територіальних громад і держави.

Набуття права власності на землю відбувається на підставі діючих нормативних актів за наявністю підстав, передбачених ЗК та нормативно-правовими актами України.

Суб'єкти права землекористування є юридичні та фізичні особи, які в установленому законом порядку набули це право для досягнення відповідних цілей і мають у зв'язку з цим певні земельні права та обов'язки.

Одні й ті ж юридичні факти можуть виступати одночасно підставами і виникнення, і припинення права власності на земельну ділянку.

Право власності на земельну ділянку означає сукупність усіх трьох правомочностей: володіння, користування і розпорядження земельною ділянкою.

У разі набуття права власності на земельну ділянку кількома набувачами або у разі відсутності на відповідному державному акті місця для проставлення відмітки про перехід права власності на земельну ділянку набувачеві або відчужувачеві земельної ділянки протягом 30 календарних днів з дня подання ним до органу, який здійснює видачу зазначеного акта, документів, передбачених

законодавством, видається державний акт на право власності на земельну ділянку.

Право власності на землю може розглядатися як комплексний інститут земельного та інших галузей права; як правовідношення; як правомочність власника і як юридичний факт, що має правоутворююче, правозмінююче і правоприпиняюче значення.

На обсяг повноважень власника впливають особливості земельних ділянок, які перебувають у власності, а також особливості правового статусу земельних власників та інші обставини.

Земля може перебувати у приватній, комунальній і державній власності. Відносини державної та комунальної власності на землю регулюються публічним правом, а відносини приватної власності – суб'єктами.

Суб'єктами права державної власності на землю виступають органи державної влади у межах, встановлених законодавством України, та юридичні особи, а комунальної власності – територіальні громади села, селища, міста, які здійснюють правомочності власника як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування у порядку, встановленому законом.

Відповідно до ст. 14 Конституції України право власності на землю набувається та реалізується його суб'єктами виключно відповідно до закону. Отже, суб'єктивне право власності на землю виникає на підставах та у порядку, визначеному Земельним кодексом та іншими законами України, що регулюють земельні відносини.

Набуття права власності на землю відбувається на підставі діючих нормативних актів за наявності підстав, передбачених Земельним кодексом. Тобто правовідносини власності і, отже, об'єктивне право власності виникає на підставі правових норм і за наявності певних юридичних фактів. Ці юридичні факти називаються підставами (або засобами) придбання права власності.

Підстави та порядок виникнення права власності на землю обумовлені формою власності на землю.

Отже, зміст права власності на землю полягає в тому, що власникові в повному обсязі належать усі три види повноважень, тобто право володіти, право користуватись і право розпоряджатись земельною ділянкою.

Література:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення процедури посвідчення права власності на землю Закон України від 16.06.2011 № 3521-VI. <https://zakon.rada.gov.ua>

2. Закон України «Про оренду землі» від 6 жовтня 1998 р.

УДК 340.132.6

Юридичні науки

ДІЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Грабар В.О.

Студентка юридичного факультету

Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола

м. Тернопіль, Україна

Актуальність теми полягає у тому, що при регулюванні цивільних відносин важливе значення надається засадам (принципам) цивільного законодавства. Значення засад (принципів) цивільного законодавства полягає у тому, що саме вони впливають на зміст цивільно-правових норм, а також використовуються при усуненні прогалин в праві і застосуванні норми за аналогією права, що важливо для цивільного права.

Мета. Метою дослідження є виявлення, постановка та вирішення фундаментальних теоретичних проблем загальних засад (принципів) цивільного законодавства України.

Дія актів цивільного законодавства у часі. Дія нормативно-правових актів у часі належить до правових явищ, знання про які набули сьогодні аксіоматичного характеру, є базовими компонентами правосвідомості сучасного юриста. А такі властивості нормативного акту, як здатність мати пряму чи зворотну дію у часі набули характеру принципів права. Попри таку загальновідомість та одно значність юридична практика ставить перед правниками ще чимало питань стосовно дії нормативно-правових актів у часі.

Статус актів офіційного тлумачення законодавчих норм сьогодні належить насамперед актам Конституційного Суду України. Вивчаючи питання дії

нормативно-правових актів у часі, науковці виділили декілька категорій правотворчих, правозастосовних та правоінтерпретаційних помилок.[1, с. 97-110]

Аналіз перехідних та прикінцевих положень низки нормативно-правових актів України вказує також і на інші їх недоліки пов'язані з темпоральною чинністю. До таких недоліків належать: – паралельне, несистемне використання термінів «чинність» та «дія», що утруднює визначення темпоральної дії нормативно-правового акту. [2]

Дія актів цивільного законодавства у просторі. У випадках, передбачених законом, постанови Кабінету Міністрів або їх окремі положення, що містять інформацію з обмеженим доступом, не підлягають опублікуванню і набирають чинності з моменту їх доведення в установленому порядку до виконавців, якщо цими постановами не встановлено пізніший термін набрання ними чинності. У частині, не врегульованій вищезазначеними актами, порядок набуття чинності нормативних актів вищих органів державної влади визначається Указом Президента України № 503/97 від 10.06.1997 р. «Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності».

Чинність акту залежить від реєстрації у Міністерстві юстиції лише за наявності двох умов. По-перше, це стосується лише нормативно-правових актів, тобто юридичних актів, що містять у своєму складі норми права (принаймні одну), завдяки чому вони мають неперсоніфікований характер і розраховані на неодноразове застосування, незалежно від строку їх дії, характеру інформації, яка міститься в них (зокрема, таємності тощо). По-друге, такий акт має зачіпати будь-які права, свободи й законні інтереси громадян, проголошені й гарантовані Конституцією та законами України, міжнародними договорами України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Дія актів цивільного законодавства за колом осіб. Відповідно до ч.5 ст.59 Закону України № 280/97-ВР від 21.05.1997 р. «Про місцеве самоврядування» рішення ради нормативно-правового характеру набирають чинності з дня їх офіційного оприлюднення, якщо радою не встановлено більш пізній строк введення цих рішень у дію. Водночас пробілом у законодавстві залишається

момент набуття чинності іншими актами органів і посадових осіб місцевого самоврядування, які містять норми права. Це, насамперед, рішення виконавчих органів місцевого самоврядування, а також, хоча швидше як виняток (оскільки це в основному ненормативні акти), накази керівників вказаних виконавчих органів, розпорядження відповідних голів. Якщо вони визначають права і обов'язки громадян, то на підставі ст.57 Конституції України передумовою їх чинності обов'язково має бути доведення до відома адресатів.

Таким чином, норми права, втілені у нормативно-правових актах, можуть набувати чинності:

1) з дня прийняття такого акту (у випадках, що не підпадають під жодне з наведених законодавчих правил);

2) з дня його офіційного оприлюднення, тобто –

а) як правило, з дня опублікування;

б) в окремих випадках відповідно до абз.3 ч.1 вищезгаданого Указу Президента України, з дня оприлюднення через радіо чи телебачення;

в) з дня отримання їх державними органами та органами місцевого самоврядування (такий порядок оприлюднення застосовується відповідно до ст.55 Закону «Про Кабінет Міністрів України» та ст.7 Указу Президента України № 503/97, якщо акт містить інформацію з обмеженим доступом і через це не підлягає опублікуванню або не має загального характеру та відповідним органом прийняте рішення не публікувати його);

3) після закінчення певного строку з дня оприлюднення акту;

4) з терміну, прямо вказаного у відповідному нормативному акті;

5) з дня настання умов, визначених у нормативному акті (наприклад, згідно з п.11 Розділу XV Конституції України ч.1 ст.99 цього акту вводиться в дію після введення національної грошової одиниці – гривні);

б) з дня реєстрації акту у органах міністерства юстиції чи з моменту спливу встановленого строку з дня реєстрації акту – для відповідної категорії нормативних актів.

Окремої уваги потребує законодавчо закріплений порядок, відповідно до якого суб'єктам нормотворчості надана можливість вводити в дію нормативні

акти з моменту їх опублікування [3, с.63–64; 16, с.56; 17, с.38–40; 7, с.111].

Виходячи з зазначених міркувань, вітчизняне законодавство потребує свого удосконалення в цьому напрямку. Таким чином, розмежувавши різні аспекти темпоральної дії нормативних актів, ми системно розглянули можливі способи визначення початку їх календарної дії, з'ясували їх відображення в українському законодавстві, звернули увагу на окремі проблеми, що існують у цій сфері.

Висновок. Таким чином, у запропонованій дефініції деталізовано певні ознаки нормативності правового впливу: коло його адресатів має бути нормативно визначене, однак не персоніфіковане; стосовно них цей вплив має бути прямим (безпосереднім).

Література:

1. Асланян Н.П. Основные начала российского частного права : автореф. на соискание учен. степени д-ра юрид. наук / Н.П.Асланян. – М., 2016. – С. 50 с.
2. Бахрах Д. Н. Действие норм права во времени: Теория, законодательство, судебная практика / Д. Н. Бахрах. – М. : Норма, 2014. – 224 с.
3. Андреева М. Л. Действие налогового законодательства во времени : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук : 12.00.07 / М. Л. Андреева. – М., 2014.– 25 с.

Юридичні науки

ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В СУЧАСНОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

*Губиш О. А.,
Студент юридичного факультету
Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола
м. Тернопіль, Україна*

Характеризуючи правосуб'єктність за цивільним правом, варто зазначити, що традиційно цивільно-правовою доктриною терміну «правосуб'єктність» надається узагальнюючий характер, який розкривається через поняття правоздатності

та дієздатності. Так, О. О. Красавчиков був переконаний, що правоздатність виступає у вигляді загальної основи, яка визначає характер та обсяг прав, що можуть знаходитись у володінні даного суб'єкта, але правове поняття правосуб'єктності складається із двох основних понять: правоздатності та дієздатності [1, с. 90]. Окремі вчені цивільну правосуб'єктність трактували доволі широко, включаючи до неї, крім правоздатності та дієздатності, додаткові елементи. Так, на думку А. В. Міцкевича, зміст поняття «правосуб'єктність» складається не тільки з правоздатності та дієздатності, а й інших суб'єктивних прав та обов'язків. Це комплексна категорія, яка включає всі юридичні елементи, через які закріплюються відносини між державою та особою, відповідно до її місця в суспільстві [1, с. 89].

На думку О. О. Молчанова, категорія «правосуб'єктність» має усі передумови для включення її до ЦК України, оскільки саме правосуб'єктність здатна повною мірою виражати особливості правового становища суб'єкта цивільного права [2, с. 212]. Цілком погоджуючись із наведеною позицією, зазначимо, що рівноцінної заміни категорії «правосуб'єктність» не існує.

У вузькому розумінні – це категорія, що виступає об'єднуючим ланцюгом між цивільною право- та дієздатністю особи. Саме у вузькому значенні цивільну правосуб'єктність варто було б закріпити у ЦК України. Щодо трактування правосуб'єктності у широкому значенні, то виходячи з точки зору об'єктивного права, остання збігається із поняттям «суб'єкт права».

Отже, варто зазначити, що правосуб'єктність – це характеристика, якість правового статусу. Цивільна правосуб'єктність завжди включає в себе і цивільну правоздатність, і цивільну дієздатність, а тому у загальнотеоретичному аспекті цивільною правосуб'єктністю можна вважати таку характеристику особи, за якої право- та дієздатність виступають передумовою формування правового статусу останньої.

Характеризуючи дієздатність фізичних осіб, варто зазначити, що цивільні правовідносини виникають та існують між людьми. З точки зору організації відносин між ними це можуть бути як окремі люди, так і їх колективи. Фізична особа — це завжди тільки людина. Відокремленість колективу людей як

суб'єкта права досягається завдяки використанню терміна «юридична особа» [2, с. 214]. З цього випливає, що цивільна правоздатність фізичної особи — це здатність конкретної фізичної особи мати цивільні права і нести цивільні обов'язки. Саме таке визначення цивільної правоздатності фізичної особи міститься у ч. 1 ст. 25 ЦК України [3].

Вдаючись до детального аналізу встановленого законодавством порядку реалізації вказаних правомочностей слід зауважити, що в окрему групу слід об'єднати ті із них, здійснювати які фізична особа може лише особисто. Першочергово реалізація цих повноважень пов'язана із досягненням певного віку. При цьому важливо зауважити, що такі винятки із структури правоздатності можна сформулювати лише на підставі систематизації законодавчих положень, які встановлюють обмеження щодо характеру та змісту окремих правомочностей. Об'єм правоздатності недієздатних осіб є більш обмеженим порівняно із правоздатністю осіб, визнаних в установленому законом порядку обмежено дієздатними. Вони не наділені здатністю мати загальні та рівні для всіх права та обов'язки, які можуть здійснюватися лише особисто і виконання яких не може покладатися на інших осіб.

Не менш важливим при характеристиці цивільної правоздатності є з'ясування питання про співвідношення цивільної правоздатності та суб'єктивного цивільного права. Цивільну правоздатність слід відрізнити від суб'єктивного цивільного права. Правоздатність не свідчить про існування у особи конкретного права, а є лише загальною передумовою, на підставі якої за наявності певних юридичних фактів, перелік яких наведений у ч. 2 ст. 11 ЦК України, у особи виникає визначене суб'єктивне право. Ще однією відмінністю між правоздатністю та суб'єктивним правом є те, що права, які входять до змісту цивільної правоздатності, на відміну від суб'єктивних прав, не відповідають конкретним обов'язкам інших суб'єктів. По-третє, суб'єктивне право — це елемент змісту цивільного правовідношення, а правоздатність — ознака суб'єкта цивільного права. Правоздатністю володіють усі фізичні особи в однаковому обсязі (ч. 1 ст. 26 ЦК України). Усім фізичним особам належить можливість мати

право власності, але суб'єктом права власності на індивідуально визначену річ є не усі, а лише конкретна, чітко визначена фізична особа [3].

Фізичні особи вільні у встановленні своїх прав і обов'язків на основі договору та у визначенні будь-яких умов договору, які не суперечать законодавству. Цивільні права можуть бути обмежені на підставі закону і лише в тій мірі, в якій це необхідно з метою захисту основ конституційного ладу, моральності, здоров'я, прав і законних інтересів інших осіб, забезпечення оборони країни і безпеки держави.

Фізична особа, яка досягла вісімнадцять років, має право на шлюб; має право бути донором крові, її компонентів, а також органів та інших анатомічних матеріалів та репродуктивних клітин [4, с. 423]. Згідно з ч. 5 ст. 32 ЦК України за наявності достатніх підстав суд за заявою батьків (усиновлювачів), піклувальника, органу опіки та піклування може обмежити право неповнолітньої особи самостійно розпоряджатися своїм заробітком, стипендією чи іншими доходами або позбавити її цього права [3].

У результаті такого звуження дієздатності неповнолітнього право розпорядження його заробітком, стипендією та іншими доходами, включаючи право на отримання відповідних грошових сум, повинно здійснюватися від імені та в інтересах неповнолітнього його батьками, усиновлювачами, піклувальниками. Іншими словами контроль за діями неповнолітнього щодо отримання доходів та розпорядження ними вправі здійснювати за неповнолітнього його батьки, усиновлювачі, піклувальники. Цим позбавлення права відрізняється від його обмеження, тому що при обмеженні права дії з отримання та розпорядженню доходами здійснюються самим неповнолітнім за згодою її законних представників. Отже, охарактеризувавши дієздатність фізичних осіб, варто зазначити, що у сфері наукових розробок правової природи та обсягу правоздатності фізичних осіб не має однозначності. Саме тому розглядувана проблема продовжує залишатися актуальною і такою, що потребує додаткового теоретичного обґрунтування. Ґрунтовне дослідження правоздатності фізичних осіб має виключно важливе значення для більш ефективного захисту прав та інтересів громадян і для подальшого удосконалення чинного законодавства і практики його застосування.

Характеризуючи обмеження дієздатності фізичних осіб, варто зазначити, що об'єм дієздатності залежить від здатності конкретної особи розумно мислити, розуміти зміст норм права, усвідомлювати наслідки своїх дій, наявність життєвого досвіду. Залежно від наявності або відсутності цих характеристик судом може бути встановлено факт обмеження дієздатності, тобто зменшення її об'єму [5, с. 101].

Нормою ст. 36 ЦК України передбачено дві підстави обмеження судом цивільної дієздатності фізичної особи: 1) якщо вона страждає на психічний розлад, який істотно впливає на її здатність усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними; 2) якщо вона зловживає спиртними напоями, наркотичними засобами, токсичними речовинами, азартними іграми тощо і тим ставить себе чи свою сім'ю, а також інших осіб, яких вона за законом зобов'язана утримувати, у скрутне матеріальне становище.

Існують деякі особливості, що мають враховуватись судом при ухваленні рішення по даній категорії справ. Так, при визнанні особи обмежено дієздатною на підставі ч. 1 ст. 36 ЦК, суд має враховувати не тільки юридичний критерій – здатність усвідомлювати свої дії та (або) керувати ними, а і медичний критерій – наявність психічного розладу. Тобто суттєвим значенням буде не тільки встановлення психічного розладу, а і визначення ступеню (глибини) зміни особистості внаслідок душевної хвороби, тобто визначити яким чином хвороба впливає (або може вплинути) на здатність особи усвідомлювати значення своїх дій і можливість керувати ними.

Законодавство України встановлює презумпцію психічного здоров'я людини, якщо інше не буде встановлено в законному порядку. Відповідно до ст. 3 Закону "Про психіатричну допомогу" кожна особа вважається такою, що не має психічного розладу, доки наявність такого розладу не буде встановлено на підставах і в порядку, передбачених цим Законом та іншими законами України [3].

Судове рішення у справах про визнання особи обмежено дієздатною внаслідок зловживання алкогольними напоями, наркотичними засобами, токсичними речовинами, азартними іграми тощо має ґрунтуватись на встановленні наступних обов'язкових фактів: по – перше, це встановлення факту зловживання

зазначеними напоями, засобами, речовинами або діяльністю; по – друге, внаслідок даних дій поставлення себе чи свою сім'ю, а також інших осіб, яких вона за законом зобов'язана утримувати, у скрутне матеріальне становище.

Розширення законодавчих підстав обмеження дієздатності необхідне та не можна не погодитись із намаганням законодавця покращення життєвого рівня в Україні та зменшенню впливу негативних соціальних явищ. Ще 25 червня 2009 року набрав чинності Закон України "Про заборону грального бізнесу в Україні", де ст. 2 в Україні встановлюється заборона грального бізнесу та участь в азартних іграх [2]. Головною мотивацією прийняття Закону було масове поширення ігрових автоматів, що були доступні для кожної категорії населення, залучаючи як підлітків, молодь та інших верств населення, які замість пошуку роботи займались пошуком легкого та швидкого збагачення.

Фізична особа вважається недієздатною з часу набрання законної сили рішенням суду про визнання її недієздатною, але у випадках, коли від часу виникнення недієздатності залежать певні правові наслідки, суд на прохання осіб, які беруть участь у справі, з урахуванням висновку судово-психіатричної експертизи й інших даних про психічний стан фізичної особи, в рішенні може зазначити, з якого часу фізична особа є недієздатною. Рішення суду після набрання ним законної сили надсилається органу опіки та піклування.

Отже, охарактеризувавши обмеження дієздатності фізичних осіб, варто зазначити, що необхідно ввести наступні підстави обмеження дієздатності фізичних осіб, а саме: психічний розлад, який істотно впливає на її здатність усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними; зловживання спиртними напоями, наркотичними засобами, токсичними речовинами; ставлення особою себе чи свою сім'ю, а також інших осіб, яких вона за законом зобов'язана утримувати, у скрутне матеріальне становище.

Література:

1. Красавчиков О. А. Юридические факты в советском гражданском праве / О. А. Красавчиков. – М. : Госюриздат, 1958. – 182 с.
2. Молчанов А. А. Гражданская правосубъектность коммерческих органи-

заций : дис. ... док. юрид. наук : 12.00.03 / Молчанов Александр Александрович. – СПб., 2002. – 453 с.\

3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року, зі змінами станом на 11 серпня 2013 року // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.rada.gov.ua

4. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. / за ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнецовой, В.В. Луця. - К.: Юрінком Інтер, 2005. - Т. 1.- 832 с.

5. Орлова О.Б. Дееспособность физических лиц в российском гражданском праве: Диссертация канд. юрид. наук. – М., – 2009.

УДК 347

Юридичні науки

СПОСОБИ ЗАХИСТУ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Гуменюк І.Т.,

студентка юридичного відділення

Галицького коледжу імені В'ячеслава Чорновола

м.Тернопіль, Україна

Поновлення порушеного права є першим спеціальним способом захисту, яким можуть бути захищені майже всі особисті немайнові права, а саме їх поновлення у випадку порушення. Щодо цього способу захисту, то слід зауважити, що він може бути застосований за сукупності таких умов:

а) підставою для цього захисту є порушення особистого немайнового права. Це означає, що у випадку загрози порушення, оспорення, заперечення чи невизнання цей спосіб захисту може бути не застосований.

б) порушення цього права здійснюється з сторони органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, від імені яких виступають відповідні посадові чи службові особи, а також з боку фізичних або юридичних осіб;

в) порушення цих прав відбувається внаслідок рішення, дії або бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки

Крим, органу місцевого самоврядування, або ж в результаті дії або бездіяльності фізичної або юридичної особи.

Крім того, щоб вважати це порушене право поновленим, вказані уже тут особи, рішеннями, діями чи бездіяльністю яких порушене особисте немайнове право фізичних осіб, повинні самостійно та добровільно вчинити необхідні дії для моментального відновлення зазначеного особистого немайнового права. Використання даного способу може передувати добра воля цих органів та осіб або ж вимога фізичних осіб, особисте немайнове право яких порушене. Звісно, наприклад, коли орган державного управління видав розпорядчий акт, яким порушив право фізичної особи на безпечне для життя та здоров'я (ст. 293 ЦК України), то він зобов'язаний або за власною ініціативою або за зверненням фізичної особи скасувати цей акт та вжити інших можливих заходів щодо негайного відновлення порушеного особистого немайнового права.

Проте слід зауважити, що саме цей спеціальний спосіб захисту підходить для переважної більшості особистих немайнових прав. Зокрема, виняткові немайнові права неможливо захистити за допомогою цього способу. Так, наприклад, у випадку вбивства особи, чим порушується її право на життя (ст. 281 ЦК України), застосування цього способу захисту особистих немайнових прав неможливе.

Труднощі може викликати використання зазначеного права у випадку порушення права на таємницю особистого життя (ст. 301 ЦК України).

Законодавець передбачає також і випадок, коли вказані особи відмовляються від добровільного та негайного поновлення порушених особистих немайнових прав фізичних осіб. Якраз тому у випадку, коли відповідні органи чи особи, які порушили особисті немайнові права, не вчиняють дії, необхідні для негайного поновлення порушеного права фізичної особи, то особа має право звернутись до суду з вимогою постановити рішення щодо поновлення її порушеного права.

Крім цього, фізична особа може також вимагати відшкодування моральної шкоди, яка завдана порушенням цього права.

Спростування недостовірної інформації. Відповідно Ст. 277 ЦК регламентує два доволі поширених способи захисту особистих немайнових прав:

1) право на відповідь.

2) право на спростування неправдивої інформації;

Право на відповідь – це право на висвітлення власної точки зору щодо поширеної інформації та обставин порушення особистого немайнового права. Пр

Суттєвою відмінність між відповіддю та спростуванням починає у тому, що:

-відповідь передбачає внесення пояснення щодо поширених відомостей, тоді як спростування зводиться до визнання попередньо поширених відомостей неправдивими;

-відповідь здійснюється особою, щодо якої були поширені відомості, або членами її сім'ї, тоді як спростування – лише особою, яка поширила ці неправдиві відомості. У випадках, коли поширювачем неправдивої інформації є посадова чи службова особа при виконанні своїх посадових (службових) обов'язків, то спростувати цю інформацію повинна юридична особа, у якій вона працює.

Щодо право на відповідь та право на спростування неправдивої інформації щодо особи, яка померла, належить членам її сім'ї, близьким родичам, а також іншим заінтересованим особам (ч. 2 ст. 277 ЦК України).

З приводу права особи на відповідь, то при його використанні з'являється така проблема, як відсутність відповідальності за відмову у реалізації цього права. Кодекс України про адміністративні правопорушення встановлює відповідальність за ненадання можливості оприлюднити відповідь лише щодо інформації, поширеної стосовно суб'єкта виборчого процесу (ст. 212-11 КУпАП). А саме під захистом держави знаходиться лише суб'єкт виборчого процесу. За відмову оприлюднити відповідь на вимогу інших осіб поширювач інформації відповідальності не несе.

Під поняттям на спростування мається на увазі право вимагати від особи, яка порушила особисте немайнове право фізичних осіб шляхом поширення недостовірної інформації, визнання цієї інформації неправдивою у формі, яка є ідентичною чи адекватною до форми поширення неправдивої інформації.

Правом на спростування та правом на відповідь уповноважені фізичні особи, на яких поширені неправдива інформація, що порушує їх особисті

немайнові права. Однак фізична особа має також право вимагати спростування неправдивої інформації тільки, коли вона поширена стосовно членів її сім'ї. Заодно поширення неправдивої інформації стосовно членів сім'ї фізичної особи повинно порушувати особисті немайнові права саме цієї фізичної особи, а не членів її сім'ї. Так, до наприклад, коли поширюється недостовірна інформація про те, що фізична особа походить від іншого батька, то вона має право вимагати спростування цієї інформації не тому, що вона порушує право на повагу до честі та гідності батька, а тому, що нею опосередковано порушується право саме даної фізичної особи на сім'ю та на ім'я. А вже батько цієї особи має право вимагати спростування тому, що ця інформація порушує його право на повагу до честі та гідності самостійно, оскільки особа має право здійснювати особисті немайнові права, в тому числі і право на захист цих прав самостійно, окрім випадків, що передбачені в законі (ст. 272 ЦК).

Коли неправдива інформація порушує особисті немайнові права померлих осіб, то правом на спростування та правом на відповідь наділяються члени її сім'ї, близькі родичі та інші заінтересовані особи.

Підставою появи права на спростування та права на відповідь є правопорушення. Однак виникає таке право за наявності сукупності таких умов:

а) поширення інформації, тобто доведення її до відома третьої особи будь-яким способом, за умови здатності сприйняття останньою її змісту. Крім цього не має значення форма поширення інформації (вербальна, письмова, за допомогою міміки, жестів, конклюдентних дій, творів мистецтва тощо), головне, щоб ця інформація була сприйнята іншими (третіми) особами. А тому не вважається поширенням інформації повідомлення її особі, якої вона стосується;

б) інформації про особу, тобто з якої можна було б точно встановити, що вона відноситься до конкретної особи, чи, хоча б, ця особа включається до вузького кола осіб, яких ця інформація стосується (наприклад, інформація про те, що у певній невеликій крамниці обраховують покупців порушує особисті немайнові права всіх її продавців). Окрім цього слід зауважити, що для ідентифікації особи не обов'язково вказувати на її прізвище, ім'я та по батькові,

номер і серію паспорта, місце проживання та інші ідентифікуючі дані. Для того, щоб інформація стосувалась конкретної особи, потрібно вказати лише певні ознаки, які достатні для точного виокремлення цієї особи серед інших. Наприклад, вказівка на те, що фельдшер певного села бере хабарі, ідентифікує набагато точніше, аніж вказівка на те, що громадянин Іванов Іван Іванович з Москви вчинив розбійний напад;

в) інформації неправдивої, тобто такої, що не відповідає дійсності чи викладена неправдиво. Це означає, що правдива інформація, навіть у випадку, коли вона порушує особисті немайнові права фізичних осіб, не може бути спростована ними. У цьому випадку можна застосувати інші способи захисту, наприклад, відшкодування майнової та/або немайнової шкоди, але не спростування. Крім цього, ЦК вводить презумпцію добропорядності, а це означає, що будь-яку негативну інформацію, яка поширена про особу, слід вважати неправдивою, якщо тільки той, хто її поширив, не доведе протилежного;

г) інформації, яка порушує особисті немайнові права, тобто дана інформація повинна або завдавати шкоди відповідним особистим немайновим благам, або якимось іншим чином перешкоджати особі у повному та своєчасному здійсненні свого особистого немайнового права, наприклад, створювати загрозу для його порушення, оспорювати його чи не визнавати взагалі.

Однією особливістю даного правопорушення є те, що у випадку спростування поширеної неправдивої інформації, яка порушує особисті немайнові права фізичних осіб, вина особи поширювача не враховується. Спростування повинна здійснювати особа, яка поширила недостовірну інформацію. Саме це і відрізняє даний спосіб захисту особистих немайнових прав від права на відповідь, яка вчиняється особою, стосовно якої була поширена інформація, або ж іншими заінтересованими особами.

У випадку, коли неправдива інформація, що порушує особисті немайнові права фізичних осіб була поширена декількома особами, то ці особи повинні спростувати її солідарне (наприклад, автор інформації та засіб масової інформації, який зробив відповідну публікацію). Якщо неправдива інформація була поширена

посадовими або службовими особами при виконанні ними своїх посадових (службових) обов'язків, то обов'язок спростувати поширену інформацію покладається на юридичну особу, в якій вона працює.

Спростування здійснюється, зазвичай, у такий самий спосіб, у який була поширена неправдива інформація. У випадках, коли спростування неможливо чи недоцільно провести в такий самий спосіб, то воно повинно проходити в адекватній (максимально наближеній) формі, з урахуванням того, що спростування повинно бути ефективне, тобто охопити максимальну кількість реципієнтів, що сприйняли попереднє поширення інформації. Так, наприклад, коли недостовірною інформація, яка порушує особисті немайнові права фізичних осіб була поширена на загальних зборах акціонерного товариства, яке припинило свою діяльність, то альтернативним способом можна визнати поштове повідомлення колишніх акціонерів про спростування даної інформації за рахунок поширювача.

Винятковий порядок спростування недостовірної інформації передбачений для випадків, коли ця інформація набула поширення через документ, який прийняла (видала) юридична особа. У даному випадку документ, який містить в собі таку недостовірну інформацію, що порочить особисті немайнові права фізичних осіб, має бути відкликаний.

Коли ж особисті немайнові права порушено внаслідок поширення недостовірної інформації в засобах масової інформації, то порядок спростування цієї інформації визначається спеціальним законом. Саме тому в кожному з цих випадків слід користуватися загальними положеннями про спростування, тобто, що воно повинно проводитись у тому ж ЗМІ. Однак у випадку, коли спростування в тому ж засобі масової інформації є неможливим внаслідок припинення його діяльності, то воно повинно бути оприлюдненим в іншому засобі масової інформації за рахунок особи, яка поширила недостовірну інформацію.

Строк позовної давності з вимогою спростувати неправдиву інформацію, що поміщена у засобах масової інформації, встановлюється в один рік з моменту поміщення цих відомостей у засобах масової інформації або від дня, коли особа довідалася чи могла довідатися про ці відомості (п.2 ч.2 ст.258 ЦК).

Заборона поширення інформації, якої порушують особисті немайнові права. Також поширеним засобом захисту особистих немайнових прав фізичної особи є заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права. Зміст застосування даного способу зводиться до того, що у моменті порушення особистого немайнового права особа має права вимагати припинити поширення інформації, якою здійснюється це порушення.

Розмежування заборони поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права, від спростування недостовірної інформації полягає не лише в меті застосування цих способів, але й в тому, що заборона поширення інформації може бути використана і у випадку поширення інформації, незалежно від того, чи вона є недостовірною, чи абсолютно правдивою. Головним для застосування цього способу захисту є те, що ця інформація порушує особисті немайнові права фізичних осіб, і тому він може бути застосований навіть у випадку дифамації (поширення правдивої інформації, яка порочить честь та гідність фізичної особи, наприклад, про те, що особа хвора на СНІД).

Даний засіб захисту орієнтований лише на застосування до масових поширень інформації, якою порушуються особисті немайнові права. До таких масових поширень ЦК відносить публікації в газетах, книгах, розміщення цієї інформації в кінофільмах, телепередачах тощо.

Враховуючи стадійність у поширенні інформації, ЦК виділяє два підвиди даного способу захисту з різними правовими наслідками його застосування:

а) у випадку, коли особисте немайнове право фізичної особи порушене у газеті, книзі, кінофільмі, телепередачі тощо, які готуються до випуску у світ, то вважається, що ця інформація зазнала поширення в межах осіб, які ведуть ці підготовчі роботи. І тому, зважаючи на невелику зону поширення інформації, суд може заборонити випуск зазначених друкованих видань чи кінопродукції та телевізійної продукції у світ до усунення порушення особистого немайнового прав. Так, наприклад, коли в передачі поширені відомості, які розкривають таємницю особистого життя, то фізична особа, особисте немайнове право якої порушене, дізнавшись про це, має право вимагати демонтувати запис цієї передачі

перед випуском її в ефір. Однак слід зауважити, що не завжди застосування цього способу захисту може бути не вигідним в майновому плані порушнику цього права. В окремих випадках ЦК встановлює також і покладення певних негативних наслідків на особу, особисті немайнові права якої порушуються. Так, наприклад, коли фізична особа знялась за власною згодою на фото-, кіно-, теле- чи відео-плівку, то вона може вимагати припинення їх публічного показу в тій частині, в якій це стосується її особистого життя тільки за умови покриття всіх витрат, пов'язаних з демонтажем виставки чи запису (див. коментар до ст. 307 ЦК);

б) у випадку, коли особисте немайнове право фізичної особи порушене у газеті, книзі, кінофільмі, телепередачі тощо, які випущені у світ, то вважається, що ця інформація набула широкого поширення, яке доволі важко піддається контролю. А тому в цьому випадку суд може вдаватися до двох способів захисту. Так за умови, що поширення вказаної продукції в світ є незначним, і переважна більшість її контрольована, наприклад, коли випустили тираж книги, і в продаж пішла тільки незначна частина накладу, то в цьому випадку суд має право заборонити (припинити) їх розповсюдження до усунення цього порушення. Але бувають випадки, коли усунення цього порушення фактично неможливо, то в цьому випадку суд може постановити рішення, за яким зобов'язати вилучити тираж газети, книги тощо з метою його знищення.

Окрім, як правило, у випадку, коли зазначені носії інформації виходять у світ, то вже доволі важко відстежувати їх переміщення, а особливо це стосується газет, які реалізуються в роздріб, кінофільмів, телепередач, інформації, яка поширюється через комп'ютерну мережу Internet;. Тому доцільно застосовувати даний спосіб захисту у сукупності з іншими, наприклад, спростуванням, відшкодуванням майнової та/ або моральної шкоди тощо\

Література:

1. Слипченко С. А. Некоторые аспекты методологии исследования личных неимущественных прав / С. А. Слипченко // Проблеми цивільного права та процесу : матеріали наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті проф. О. А. Пушкіна (22 травня 2010 р.). –Х. : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2010. – С. 49–52.

2. Спасибо-Фатеева И. В. Парные права или еще одна попытка разобраться с личными неимущественными правами, сопоставить их с имущественными правами и раскрыть значимость категории «парные права» и их виды / И. В. Спасибо-Фатеева // Актуальные проблемы гражданского права (личные неимущественные права: проблемы теории и практики применения) : сб. статей и иных материалов / под ред. Р. А. Стефанчука. –К. : Юринком Интер, 2010. – С. 139–165.

3. Стефанчук Р. А. Методологические проблемы системы личных неимущественных прав физических лиц / Р. А. Стефанчук // Актуальные проблемы гражданского права (личные неимущественные права: проблемы теории и практики применения) : сб. статей и иных материалов / под ред. Р. А. Стефанчука. – К. : Юринком Интер, 2010. – С. 170–192.

4. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту) : монографія / Р. А. Стефанчук. – Хмельницький : Хмельницьк. ун-т управл. та права, 2007. – 626 с

УДК 347

Юридичні науки

ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРУ ТРАНСПОРТНОГО ЕКСПЕДИРУВАННЯ

Гусар Л.В.

*Студентка юридичного відділення
Галицький коледж імені В. Чорновола
м. Тернопіль, Україна*

Особливим видом договір перевезення за Цивільним кодексом є договір транспортно-експедиторського перевезення. Згідно зі ст. 929 ЦК - «За договором транспортно-експедиторського перевезення одна сторона (експедитор) зобов'язується за плату і за рахунок другої сторони (клієнта) виконати або організувати виконання визначених договором послуг, пов'язаних з перевезенням вантажу» [ЦК ст. 929] [3].

Можна визначити, що за даним договором надаються транспортно-експедиторські послуги, які безпосередньо пов'язані з організацією та/або забезпеченням перевезень експортного, імпорного, транзитного, або іншого

вантажу, визначеного договором транспортного експедирування [ст.1 ЗУ «Про транспортно-експедиторську діяльність»].

На загальному рівні відповідної галузі права, до якої відносять договір транспортного експедирування, можемо визначити предмет даного договору: це може бути:

- обов'язок експедитора організувати перевезення вантажу транспортом і за маршрутом, вибраним експедитором або клієнтом;
- Зобов'язання експедитора укласти від свого імені або від імені клієнта договір перевезення вантажу, забезпечити відправку або одержання вантажу, а також інші зобов'язання, пов'язані з перевезенням вантажу;
- Надання інших послуг, необхідних для доставки вантажу (зокрема, перевірка кількості та стану вантажу, його завантаження та вивантаження, сплата мита, зборів і витрат, покладених на клієнта, зберігання вантажу до його одержання у пункті призначення, одержання необхідних для експорту та імпорту документів, виконання митних формальностей, тощо) [1 ст.1].

Згідно ст. 8 ЗУ «Про транспортно-експедиторську діяльність», експедитори за дорученням клієнтів:

- «забезпечують оптимальне транспортне обслуговування, а також організовують перевезення вантажів різними видами транспорту територією України та іноземних держав відповідно до договорів (контрактів), згідно з якими сторони мають право використовувати відомі міжнародні звичаї, рекомендації, правила міжнародних органів та організацій, якщо це не заборонено прямо або у виключній формі цим та іншими законами України;
- фрахтують національні, іноземні судна та залучають інші транспортні засоби і забезпечують їх подачу в порти, на залізничні станції, склади, термінали або інші об'єкти для своєчасного відправлення вантажів;
- здійснюють роботи, пов'язані з прийманням, накопиченням, подрібненням, доробкою, сортуванням, складуванням, зберіганням, перевезенням вантажів;
- ведуть облік надходження та відправлення вантажів з портів, залізничних станцій, складів, терміналів або інших об'єктів;

- організують охорону вантажів під час їх перевезення, перевалки та зберігання;
- організують експертизу вантажів;
- здійснюють оформлення товарно-транспортної документації та її розсилання за належністю;
- надають в установленому законодавством порядку учасникам транспортно-експедиторської діяльності заявки на відправлення вантажів та наряди на відвантаження;
- забезпечують виконання комплексу заходів з відправлення вантажів, що надійшли в некондиційному стані, з браком, у пошкодженій, неміцній, нестандартній упаковці або такій, що не відповідає вимогам перевізників;
- здійснюють страхування вантажів та своєї відповідальності;
- забезпечують підготовку та додаткове обладнання транспортних засобів і вантажів згідно з вимогами нормативно-правових актів щодо діяльності відповідного виду транспорту;
- забезпечують оптимізацію руху матеріальних потоків від вантажовідправника до вантажоодержувача з метою досягнення мінімального рівня витрат;
- здійснюють розрахунки з портами, транспортними організаціями за перевезення, перевалку, зберігання вантажів;
- оформляють документи та організують роботи відповідно до митних, карантинних та санітарних вимог;
- надають підготовлений транспорт, який має додаткове обладнання згідно з вимогами, передбаченими законодавством;
- надають інші допоміжні та супутні перевезенням транспортно-експедиторські послуги, що передбачені договором транспортного експедирування і не суперечать законодавству.»[2] - ст.8 ЗУ «Про транспортно-експедиторську діяльність».

«Сторонами договору транспортного експедирування є клієнт і експедитор.

За визначенням Закону "Про транспортно-експедиційну діяльність" експедитором (транспортним експедитором) є суб'єкт господарювання, який за

дорученням клієнта та за його рахунок виконує або організовує виконання транспортно-експедиторських послуг, визначених договором транспортного експедирування. Стаття 932 ЦК також дозволяє експедитору залучити до виконання своїх обов'язків інших осіб. У такому разі експедитор відповідає персі клієнтом за порушення договору.

Клієнтом, у свою чергу, є споживач послуг експедитора (юридична або фізична особа), який за договором транспортного експедирування самостійно або через представника, що діє від його імені, доручає експедитору виконати чи організувати або забезпечити виконання визначених договором транспортного експедирування послуг та оплачує їх, в тому числі плату експедитору.

Слід розмежовувати учасників договору транспортного експедирування та учасників транспортно-експедиторської діяльності. До перших, тобто осіб, між якими укладається договір транспортного експедирування, належать клієнт і експедитор, коло других набагато ширше - окрім клієнтів та експедиторів, до них належать перевізники, транспортні агенти, порти, залізничні станції, об'єднання та спеціалізовані підприємства залізничного, авіаційного, автомобільного, річкового та морського транспорту, митні брокери та інші особи, що виконують роботи (надають послуги) при перевезенні вантажів.» - https://pidruchniki.com/154-6022546279/pravo/dogovir_transportnogo_ekspediruvannya [1 ст.1]

«Перевезення вантажів супроводжується товарно-транспортними документами, складеними мовою міжнародного спілкування залежно від обраного виду транспорту або державною мовою, якщо вантажі перевозяться в Україні.

Такими документами можуть бути:

- авіаційна вантажна накладна (Air Waybill);
- міжнародна автомобільна накладна (CMR);
- накладна СМГС (накладна УМ ВС);
- коносамент (Bill of Lading);
- накладна ЦІМ (CIM);
- вантажна відомість (Cargo Manifest);
- інші документи, визначені законами України.

Факт надання послуги експедитора при перевезенні підтверджується транспортним документом або комплектом документів (залізничних, автомобільних, авіаційних накладних, коносаментів тощо), які відображають шлях прямування вантажу від пункту його відправлення до пункту його призначення (ст. 9 Закону "Про транспортно-експедиційну діяльність").» - [1 ст.1].

Література:

1. https://pidruchniki.com/1546022546279/pravo/dogovir_transportnogo_ekspediruvannya
2. ЗУ « Про транспортно-експедиторську діяльність».
3. Цивільний кодекс України.

УДК 347

Юридичні науки

ВИДИ НЕДІЙСНИХ ПРАВОЧИНІВ В СУЧАСНОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Захарко Р.Я.,

студент юридичного відділення

Галицького коледжу імені В'ячеслава Чорновола

м.Тернопіль, Україна

Якщо правочин відповідає усім вимогам закону, а також тим вимогам, що їх висунули її учасники, тоді питання про дійсність чи недійсність правочину не виникає. Він просто породжує правові наслідки, тобто певні права і обов'язки. Якщо ж правочин не відповідає цим вимогам у повному обсязі або в деякій частині, тоді ставиться під сумнів його дійсність.

Ступінь недійсності правочинів може бути різною. Причому може виникнути питання, з якого моменту правочин потрібно вважати недійсним: чи з самого початку виникнення; чи деякий час він був дійсним, а потім став недійсним; чи він продовжує бути дійсним до визнання його недійсності судом або господарським судом.

Нікчемними або абсолютно недійсними є той правочин, недійсність якого прямо передбачено законом. Нікчемні правочини недійсні вже в момент їх

укладання, незалежно від пред'явлення позову і рішення суду. Їх можна назвати мертвонародженими. Суд та господарський суд зобов'язані констатувати факт недійсності таких правочинів, незважаючи на бажання сторін.

Відповідно до ч.2 ст.215 ЦК визнання такого правочину недійсним судом не вимагається. Сторони такого правочину не зобов'язані виконувати його умови, навіть тоді, коли він судом не визнаний недійсним. Однак це не означає, що взагалі не існує необхідності визнання нікчемного правочину недійсним. Така потреба може виникнути, якщо сторони виконали певні умови нікчемного правочину, який нотаріально посвідчений, якщо він порушує права третіх осіб, якщо він зареєстрований в державних органах тощо.

У таких випадках рішення суду, який лише констатує недійсність правочину, можуть бути визначені відповідні правові наслідки недійсності правочину, зобов'язано державні органи скасувати реєстрацію тощо [14, с.172].

До нікчемних належать правочини:

укладені з недодержанням обов'язкової письмової форми (ст.547);

укладені з недодержанням обов'язкової нотаріальної форми (ч.1 ст.219);

укладені недієздатною фізичною особою (ст.226);

укладені малолітньою особою за межами її цивільної дієздатності без належного схвалення (ст.221);

вчинені без дозволу органу опіки чи піклування (ч.1 ст.224);

які порушують публічний порядок [13, с.181-182].

Деякі правочини укладаються з дотриманням необхідних вимог, але через деякий час виникають обставини, які несумісні з подальшим існуванням правочину. Наприклад, громадянин А. уклав правочин з громадянином С. про написання картини. Отримавши аванс в рахунок платежу за майбутнє виконання роботи, С. вчасно приступив до виготовлення замовлення, але через деякий час захворів душевною хворобою і був визнаний недієздатним.

Нікчемність правочину в цьому випадку повинна наступати не з моменту його виникнення, а з часу визнання громадянина С. недієздатним. Це має значення для проведення розрахунків, пов'язаних з цим правочином.

Законом встановлені випадки, за наявності яких недодержання простої письмової форми тягне за собою недійсність правочину. Цей припис закону має на меті тільки ті правочини, стосовно яких в законі прямо зазначено про їх недійсність у зв'язку з недодержанням простої письмової форми.

До недійсних (нікчемних) відносяться також фіктивні та удавані правочини. Фіктивним є правочин, укладений лише про людське око, без наміру створити юридичні наслідки. Укладаючи фіктивні правочини, сторони можуть переслідувати також виникнення певних юридичних наслідків, у тому числі й протиправних (сторони укладають правочин, щоб уникнути конфіскації майна в разі притягнення до кримінальної відповідальності).

Удаваним називається правочин, укладений з метою приховати інший правочин. Учасники удаваного правочину, намагаючись досягти певного результату, маскують справжні наміри, виражають удавану волю - волю, яка не відповідає їх намірам. У даному випадку слід розрізняти два правочини: укладений для виду і той, який приховують. Обидва ці правочини можуть бути як дійсними, так і недійсними. Але незалежно від того, якими є ці правочини, виходячи з загального правила про необхідність відповідності внутрішньої волі волевиявленню, потрібно застосовувати правила, що регулюють той правочин, який сторони справді мали на увазі. Таким чином, правочин, укладений для виду, до уваги не береться і визнається нікчемним. Так, якщо буде встановлено, що договір доручення прикриває договір купівлі-продажу автомобіля (іномарки, придбані за кордоном), то такий договір доручення повинен визнаватися нікчемним, але й договір купівлі-продажу буде недійсним, як такий, що не відповідає вимогам законодавства.

Наслідки недійсних правочинів залежать від того, здійснений правочин чи ні. Якщо він ще не здійснений жодним із його суб'єктів, то сам факт визнання правочину недійсним буде єдиним наслідком його недійсності. У випадках виконання недійсного правочину взаємовідносини його учасників підпорядковуються встановленим законодавством правилам.

В ст.216 ЦК сформульовані загальні правила щодо правових наслідків недійсності як нікчемних, так і оспорюваних правочинів. Визначальним тут є

принцип, згідно з яким недійсний правочин не створює для сторін чи інших осіб правових наслідків. Зокрема сторони не зобов'язані виконувати передбачені таким правочином умови, одна сторона недійсного правочину має право відхилити вимоги другої сторони щодо вчинення певних дій. Зрозуміло, що це можливо лише тоді, коли сторонам відомо про недійсність правочину.

Водночас ЦК України встановлює виняток з вищезгаданого правила, який полягає в тому, що недійсний правочин породжує лише ті юридичні наслідки, що пов'язані з його недійсністю. Як свідчить практика, сторони досить часто виконують частково чи повністю умови недійсного правочину, наприклад, передають майно, виконують певну роботу, надають послуги, здійснюють їх оплату. Вчинення таких дій за нікчемним правочином або правочином, визнаним судом недійсним, не має під собою правової підстави, а відтак набуває ознак неправомірності. Стаття 216 ЦКУ містить положення про те, що за недійсним правочином кожної зі сторін зобов'язана повернути другій стороні у натурі все, що вона одержала на виконання цього правочину, а якщо це неможливо, зокрема тоді, коли одержане полягає в користуванні майном, виконаній роботі, наданій послугі, - відшкодувати вартість одержаного за цінами на момент відшкодування. Застосування назначених правових наслідків засвідчує факт повернення сторін у сервісний стан, який мав місце до вчинення недійсного правочину. У цивілістичній науці та судовій практиці застосування таких наслідків іменується двосторонньою реституцією. Може мати місце виконання лише однієї сторони недійсного правочину. У такому разі застосовується одностороння реституція [13, с.187-188].

Якщо нікчемні правочини є недійсними ще з початку їх укладання, то правочини, укладені обмежено дієздатними без згоди їх піклувальників або під впливом обставин, що тимчасово паралізували волю одного або двох контрагентів, породжують відповідні права і обов'язки сторін, а отже, є дійсними. Проте така їх дійсність може бути оспорена відповідними особами в суді, господарському суді. Тому такі правочини називаються відносно дійсними або оспорюваними. Отже, оспорюваними є правочини, які ЦК України не

визнає в імперативній формі недійсними, а лише допускає можливість визнання їх недійсними у судовому порядку за вимогою однієї зі сторін або іншої заінтересованої особи. До них належать правочини, укладені:

неповнолітньою особою за межами її цивільної правоздатності без згоди батьків, піклувальника (ст.222);

фізичною особою, обмеженою у дієздатності, без згоди піклувальника;

під впливом помилок;

під впливом тяжкої обставини [13, с.187].

Оспорювані правочини, визнані недійсними, вважаються такими з моменту їх укладання. Це правило, поширюється на всі недійсні правочини, у тому числі й на ті, визнання недійсності яких залежить від волі зацікавлених осіб, потерпілих, державних і громадських організацій. Проте, якщо з самого змісту правочину випливає, що він може бути припинений лише на майбутнє, дія правочину визнається недійсною і припиняється на майбутнє.

Недійсними можуть бути й частини правочину. Визнання певних частин правочину недійсними не тягне за собою недійсності інших його частин, оскільки можна припустити, що правочин був би укладений і без включення недійсної його частини.

Недійсні правочини можна також класифікувати на правочини з дефектами: суб'єктного складу - правочини, що не збігаються з право - або дієздатністю осіб, які їх уклали; волі одного або усіх учасників правочину, коли внутрішня воля не збігається з волевиявленням, формою змісту [12, с. 202].

Література:

1. Основи правознавства: Навч. Посібник. За ред. С.В. Ківалова, М.П. Орзік. К.: Т-во "Знання", КОО, 2000. 358 с.

2. Право: Учебник для вузов. А.И. Косарев, М.В. Малинкович, С.Д. Покревская и др.; За ред. проф. М.А. Теиловой, проф. М.В. Малинкович. 2-е вид-ня. М.: Закон и право, ЮНИТИ, 1998 р. 479 с.

3. Цивільне право України: навчальний посібник. ред.І.А. Бірюкова, Ю.О. Заїки К., 2004 224 с.

4. Цивільне право України: Підручник. За ред. Є.О. Харитонова, Н.О. Саніахметової. К., 2003. 774 с.

5. 18. Цивільний кодекс України: Коментар. За заг. ред. Є.О. Харитонова, О.М. Лапітенко. Х.: Одісей, 2003. 856 с

УДК 342.7

Юридичні науки

СПІВВІДНОШЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА І МІЖНАРОДНОГО

Кладько В.Ю.,

студентка юридичного відділення

Галицького коледжу імені В'ячеслава Чорновола

м.Тернопіль, Україна

Нам відомо, що цивільне право – це приватна галузь права. Вона являє собою сукупність саме цивільно – правових норм, які закріплені у цивільному кодексі. Інформація якого містилась у розділі вище. А також, яке закріплене у інших нормативно – правових актах, що регулюють майнові, особисті немайнові відносини, власне на засадах юридичної рівності, вільному волевиявленні та майновій самостійності учасників. Вони ж мають організаційно майновий статус, діють вільно, на власний розсуд і звичайно ж після здійснення такої діяльності, несуть самостійно – правову відповідальність (зазначену в цивільному кодексі). Варто зазначити, що там, де відносини будуються на принципах управління, це питання спільного, громадського, а не приватного інтересу. Однак поділ права на приватне й публічне тільки за критерієм інтересу (матеріальний критерій) у сучасних умовах можливий, але навряд чи є універсальним. Тому якщо на юридичних осіб публічного права у цивільних відносинах поширюються положення ЦК (ст. 82), коли йдеться про публічний договір (ст. 633 ЦК) той, в якому одна сторона - підприємець зобов'язується продавати товари, виконувати роботи або надавати послуги тому, хто звертається до них (роздрібний продаж, громадський транспорт, послуги зв'язку, медицина, готель, банківська справа, обслуговування тощо). Умови публічного договору однакові для всіх споживачів,

за винятком тих, кому юридично надано відповідні пільги [1]. Приватне (цивільне) право поширюється виключно на державні установи, наприклад, державна реєстрація юридичних осіб, обмеження прав власності, державний договір, договір про приєднання тощо. А в публічному праві можна знайти приклад регулювання відносин на загальних засадах цивільного права [2].

Актуальним є питання про співвідношення цивільного права із міжнародним та розкриття теоретичних та практичних питань, щодо регулювання цивільної правової системи в Україні та державах континентального та загального права. Для того аби детальніше розглянути дане питання, необхідно в першу чергу з'ясувати, що саме являє собою міжнародне право. Міжнародне право — це система юридичних принципів і норм договірної і звичаєвої характеру, які виникають унаслідок погодження між державою та іншими суб'єктами міжнародного співтовариства і регулює відносини з метою мирного співіснування. Дане право користується своєю популярністю та сучасністю у навчальній системі. Це можна пояснити тим, що велика кількість університетів станом на сьогодні, спрямована на вивчення саме Міжнародного права. Прикладом може слугувати Київський міжнародний університет. Дана галузь потребує визначних зусиль, неперервних ініціаторських здібностей та готовності до посилення власних навичок. Якщо мова йде про міжнародне приватне право, то воно являє собою систему певних норм (внутрішніх і договірних), що регулюють приватноправові відносини, до яких і відноситься цивільне, сімейно – правові та трудові. Однак дещо ускладнені іноземними мовами. Вся ця система спрямована на досягнення підвищеного рівня знань громадянами, які бажають змінювати власну державу лише зміцнюючи її силу та незалежність, але на основі співвідношення даного права. Подальший розвиток ЦК України та усього приватного права має здійснюватися на основі ідеї всесвітньо-цивільного права як правової методології [3]. Потреба міжнародного та цивільного права проявляється у використанні не лише юридичними, але й фізичними особами. Також щодо міжнародних договорів, які регулюють цивільні відносини, то їх згода на обов'язковість надана Верховною Радою України і є частиною національного

цивільного законодавства [4]. Якщо у чинному міжнародному договорі України, укладеному у встановленому законом порядку, містяться інші правила, ніж ті, що встановлені відповідним актом цивільного законодавства, застосовуються правила відповідного міжнародного договору України. ЗУ «Про міжнародні договори України» застосовується до всіх міжнародних договорів України, регульованих нормами міжнародного права і укладених відповідно до Конституції України та вимог цього Закону. Види міжнародних договорів України:

1. Міжнародні договори України укладаються:

Президентом України або за його дорученням - від імені України;

Кабінетом Міністрів України або за його дорученням - від імені Уряду України;

міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, державними органами - від імені міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних органів.

2. Від імені України укладаються міжнародні договори України:

а) політичні, мирні, територіальні і такі, що стосуються державних кордонів, розмежування виключної (морської) економічної зони і континентального шельфу України;

б) що стосуються прав, свобод та обов'язків людини і громадянина;

в) про участь України в міждержавних союзах та інших міждержавних об'єднаннях (організаціях), системах колективної безпеки;

г) про військову допомогу та направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав чи допуску підрозділів збройних сил іноземних держав на територію України, умови їх тимчасового перебування, включаючи терміни виведення, фінансово-економічні, екологічні та інші наслідки і компенсації;

г) про використання території та природних ресурсів України;

д) яким за згодою сторін надається міждержавний характер.

3. Від імені Уряду України укладаються міжнародні договори України з економічних, торговельних, науково-технічних, гуманітарних та інших питань, віднесених до відання Кабінету Міністрів України.

4. Міжвідомчими є міжнародні договори України з питань, що належать до повноважень міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та державних колегіальних органів.

Співвідношення цивільного та міжнародного права поширюється на всіх учасників суспільних відносин. Міжнародне право — це система юридичних принципів і норм договірної і звичаєвої характеру, які виникають унаслідок погодження між державою та іншими суб'єктами міжнародного співтовариства і регулює відносини з метою мирного співіснування. Дане право користується своєю популярністю та сучасністю у навчальній системі. А цивільне право являє собою сукупність цивільно – правових норм закріплених у цивільному кодексі та інших нормативно – правових актів, які регулюють майнові (відносини з приводу створення приналежності, володіння, створення, розпорядження майном) і особисті немайнові (життя, здоров'я). Все це зумовлено на юридичній рівності, вільному волевиявленні та майновій самостійності учасників. Таке співвідношення сприяє зміцненню співробітництва між державами, розширення міжнародних відносин, підвищення ролі міжнародних організацій, розв'язання якісно нових міжнародних проблем, що виникають.

Кладько Вікторія Юріївна_тези

Література:

1. Цивільний кодекс України: ред. Від 01.08.2019 ч.1 і ч.2 ст. 633
2. URL:https://pidruchniki.com/1821100145844/pravo/zagalni_polozhenny_a_tsivilnogo_prava
3. Довгерт А.С. Цивільне право і міжнародне право
4. Цивільний кодекс України: ред. Від 01.08.2019 ст.10

ЕЛЕМЕНТИ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

Колінько С. Ю.

Студентка юридичного факультету

Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола

м. Тернопіль, Україна

Актуальність теми полягає у тому, що кожне просте, а тим більше складне, цивільно-правове відношення є інтегральним правовим явищем. Воно має три основні елементи: суб'єкт, об'єкт та зміст. Без чіткого розмежування цих складових частин і розуміння їх суті, неможлива жодна правнича діяльність.

Мета статті – ознайомлення з ключовими елементами цивільно-правових відносин і дослідження їх виникнення та історичного розвитку.

Суб'єкт. Особи, які є учасниками цивільно-правових відносин, називаються суб'єктами. Той з них, якому належить право, називається активним суб'єктом. Суб'єкт цивільних відносин, на якого покладено обов'язок, називається пасивним суб'єктом. Проте, як правило, в цивільно-правових відносинах кожен з учасників має суб'єктивні права і несе суб'єктивні обов'язки. [2, с. 77-84]

В радянській цивілістиці тривалий час до суб'єктів права відносили лише конкретних осіб, тобто визнавались лише, так звані, відносні правовідносини. Натомість, сучасним цивільним правом України встановлено, що цивільними правовідносинами є не тільки відносні, але і абсолютні, і загально регулятивні. Суб'єктами цивільних правовідносин можуть бути: громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства, українські й іноземні юридичні особи, держава Україна, Автономна Республіка Крим і територіальні громади.

Цивільна правоздатність – це здатність мати цивільні права та обов'язки. Вона є необхідною передумовою правоволодіння у правовідносинах.

Цивільна дієздатність – це здатність громадянина своїми діями набувати цивільних прав і створювати для себе цивільні обов'язки. На відміну від правоздатності, яка виникає у момент народження громадянина, набуття

дієздатності залежить від віку і стану здоров'я. Вона виникає у повному обсязі з настанням повноліття, тобто після досягнення 18-річного віку. [1, ст. 39] За малолітніх (до 14 років) угоди укладають від їх імені батьки (усиновителі) або опікун. Від імені фізичної особи, визнаною недієздатною (душевнхворою, недоумкуватою) угоди укладає лише її опікун. [1, ст. 37]

Новий ЦК України з метою розвитку ринкових відносин надає юридичним особам загальну правоздатність. Дієздатність юридичних осіб обмежується через те, що для них неможливо визначити такі параметри, як вік чи стан здоров'я.

Об'єкт. Кожне цивільне правовідношення має свій об'єкт. Об'єкти правовідносин служать засобом задоволення певних потреб громадян і організацій. Такими об'єктами можуть бути речі, дії, у тому числі послуги, а також результати духовної та інтелектуальної творчості і особисті немайнові блага. [2, ст. 79]

Разом з тим, серед багатьох правників поширені теорія, відповідно до якої єдиним об'єктом кожного цивільного правовідношення є поведінка людей. Також, надзвичайно популярною є теорія багатоступінчатого об'єкту. Відповідно до неї, слід розрізняти три види об'єктів: юридичний об'єкт – поведінка зобов'язаної особи; ідеологічний об'єкт – воля учасників правовідношення; матеріальний об'єкт – річ або інше благо.

Зміст. Зміст цивільних правовідносин становлять суб'єктивне право і суб'єктивний обов'язок.

Суб'єктивне право в юридичній літературі характеризується як єдність трьох елементів:

—вид і міра можливої (дозволеної) поведінки уповноваженої особи, в якій виявляється її самодіяльність, свобода вибору варіанта поведінки в межах наданого суб'єктивного права, користування матеріальними і духовними благами, тобто право на власні дії;

—право (можливість) вимагати від інших осіб поведінки, яка забезпечує здійснення своєї діяльності, тобто право на чужі дії;

—право (можливість) вимагати застосування засобів державного примусу до зобов'язаних осіб.

Юридична суть суб'єктивного права полягає в тому, що воно є видом і мірою дозволеної поведінки, для здійснення якої суб'єкт повинен мати можливість вимагати відповідної поведінки від зобов'язаних осіб. [3, с. 108-109]

Суб'єктивний цивільний обов'язок – це міра необхідної поведінки зобов'язаної особи для задоволення інтересів уповноваженої особи. Він також пов'язаний з правом в об'єктивному розумінні. Залежно від характеру зв'язку між суб'єктивним правом і суб'єктивним обов'язком зобов'язана особа відіграє:

—активну роль, тобто виконує певні дії. Наприклад, у зобов'язальних відносинах із договору підряду підрядник зобов'язується виконати роботу за завданням замовника;

—пасивну роль, тобто у відносинах власності зобов'язана особа повинна утримуватися від посягання на право власності, не перешкоджати здійсненню власником своїх прав. Тут активною фігурою є сам власник. Також, зобов'язані особи не повинні перешкоджати здійсненню авторських і винахідницьких прав.

Слід звернути увагу на те, що у більшості цивільно-правових відносин кожен із суб'єктів має права та виконує обов'язки. Так, у цивільно-правових відносинах із договору майнового найму наймодавець зобов'язується надати наймачеві майно у тимчасове користування і має право вимагати від нього плати за користування. У свою чергу, наймач має право вимагати від наймодавця передачі йому майна у стані, що відповідає умовам договору і зобов'язаний користуватись майном, відповідно до договору.

Висновок. Таким чином, можна сказати, що цивільно-правові відносини досить різноманітні за суб'єктним складом, змістом та підставами виникнення. Наукою і практикою розроблено певні критерії, за якими цивільно-правові відносини поділяються на два види. Розмежування та вивчення цих видів має теоретичне і велике практичне значення для розуміння суті взаємовідносин сторін в правовідношенні та для конкретного застосування цивільного законодавства.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р., зі змінами, внесеними Законом України «Про внесення змін до Конституції України» від 08.12.2004 р. №2222-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. №2.
2. Гражданское право / под ред. Белякова А. – М.: Юридическая литература 1969 – с. 34.
3. Цивільно-процесуальний кодекс від 18 березня 2004 року (із змінами від 11.02.2010). Відомості Верховної Ради України, 2004, №№ 40-41, ст. 492.

УДК 347.4

Юридичні науки

ПИТАННЯ ДОГОВОРУ ПРОСТОГО ТОВАРИСТВА ТА ЗАСНОВНИЦЬКОГО ДОГОВОРУ

*Кухар В. Я.,
студентки юридичного факультету
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що фізичні та юридичні особи, які мають на меті спільну діяльність, але не мають можливості реалізувати її самостійно укладають договір про спільну діяльність та засновницький договір. У цьому полягає проблематика моєї теми, адже не всі суб'єкти цивільних правовідносин юридично обізнані щодо застосування цих договорів, їх переваг та недоліків. Аналізуючи практику застосування договору простого товариства в Україні, видається доречним відмежувати його від суміжних договорів, зокрема засновницького договору повного та (чи) командитного товариства. Цьому питанню присвячені наукові праці О. В. Дзери, І. Спасибо-Фатєєвої, Є. О. Харитонова, Є. О. Суханова.

Цивільний кодекс України визначає, що за засновницьким договором сторони (засновники, учасники) зобов'язуються створити юридичну особу та визначають порядок їх спільної діяльності щодо її створення, умови передання

юридичній особі свого майна [1]. Відповідно до цього - договір простого товариства є домовленістю, за якою сторони (учасники) беруть на себе зобов'язання об'єднати свої вклади та спільно діяти з метою одержання прибутку або досягнення іншої мети, де під вкладом учасника вважається все те, що він вносить у спільну діяльність (спільне майно, тощо).

В. В. Рєзнікова зазначає, що основними загальнопонятійними ознаками спільної діяльності є: наявність спільних для всіх учасників такої діяльності мети й мотивації; поділ єдиного процесу діяльності на функціонально пов'язані між собою складові (окремі операції) та розподіл їх між учасниками; об'єднання зусиль окремих суб'єктів, їхніх індивідуальних діяльностей та узгоджене їх здійснення; наявність управління; настання спільних кінцевих результатів [2, с.272].

Ю. М. Жорнокуй та І. В. Спасибо-Фатєєва вважають, що засновницькі договори можна віднести до договорів про спільну діяльність, але перші мають свою специфіку. Це і виникнення юридичної особи як наслідок укладення засновницького договору, і визначення засновницьких договорів установчими документами, а відтак підставою діяльності не лише сторін договору, а й створюваної ними юридичної особи і правовий режим майна [4, с.448].

Специфіка даних договорів полягає й в тому, що кожен із його учасників виступає одночасно як кредитором так і боржником по відношенню один до одного та всіх разом, але їх варто розрізняти, тому необхідно зосередити увагу на їх спільних та відмінних рисах.

Однією із відмінних ознак вище зазначених договорів є те, що у господарському товаристві вкладом до статутного капіталу можуть бути гроші, цінні папери, інші речі або майно чи інші відчужувані права, що мають грошову оцінку, якщо інше не встановлено законом, а у простому товаристві вклад є ширшим, це можуть бути як грошові кошти, так і знання, навички, трудова участь, професійні вміння та ділова репутація. Грошова оцінка вкладу учасника господарського товариства здійснюється за згодою учасників товариства, а у випадках, встановлених законом, вона підлягає незалежній експертній оцінці, у той час як у простому товаристві вклади вважають рівними за вартістю, якщо

інше не впливає із договору простого товариства або фактичних обставин, тому грошова оцінка проводиться за погодженням учасників. Якщо аналізувати спільні риси договорів, то першою із них є умова про те, що кожному учаснику надається право на інформацію, тобто ознайомлюватись з документами щодо ведення спільних справ, заборгованості, а відмова від даного права чи його обмеження, зокрема за домовленістю учасників товариства, є нікчемною [1].

У договорі повного товариства прибуток розподіляється між його учасниками пропорційно до їх часток у складеному капіталі, якщо інше не передбачено засновницьким договором або домовленістю учасників, аналогічно прибуток буде розподілятися й за договором простого товариства.

Відмінною буде умова у даних договорах про розподіл збитків – так, у повному товаристві буде відбуватись процедура однакової розподілу прибутку, а у простому ж - відшкодування витрат і збитків, пов'язаних із спільною діяльністю учасників, визначається за домовленістю між ними, а у разі відсутності такої домовленості кожен учасник несе витрати та збитки пропорційно вартості його вкладу у спільне майно, аналогічно одержанню прибутку від ведення спільних справ. Варто згадати ще одну спільну ознаку – умова, за якою учасник повністю звільняється від участі у відшкодуванні спільних витрат або збитків, є нікчемною [1].

Слід проаналізувати й відповідальність учасників вищезазначених договорів. Так, відповідальність учасників договорів, спрямованих на досягнення єдиної мети, відрізняється залежно від того, чи здійснюють вони підприємницьку діяльність. Якщо так, то відповідальність учасників буде солідарною, якщо ж перші здійснюють таку діяльність, то відповідальність - часткова (ст. 1138 ЦК України). Варто зазначити, що солідарна відповідальність настає також у разі виникнення спільних зобов'язань учасників поза межами договору між ними. Відповідальність за засновницькими договорами може бути диференційованою від часткової у межах своїх вкладів до субсидіарної всім належним майном за боргами створених юридичних осіб. Спільною ж рисою договору простого товариства та засновницького договору в даному аспекті є наявність умови, за якою кожний учасник має право діяти від імені товариства та від імені всіх

учасників, якщо самим договором не передбачено, що всі учасники ведуть справи спільно або що ведення справ доручено окремим учасникам.

Розмежовує дані договори ознака щодо майна, яке передається учасниками за договором – у простому товаристві речі, передані у спільне володіння та (або) користування учасників, повертаються учасникам, які їх надали, без винагороди, якщо інше не передбачено домовленістю сторін, а у повному – учасникам виплачується вартість частини майна товариства, пропорційна частці цього учасника у складеному капіталі товариства, якщо неможливий виділ в натурі без порушення інтересів інших учасників або кредиторів. Варто зазначити, що кредитор учасника договору простого товариства має право пред'явити вимогу про виділ частки учасника у спільному майні, у той час, як звернення стягнення на частку учасника у складеному капіталі повного товариства за його власними зобов'язаннями допускається тільки у разі недостатності іншого майна для задоволення вимог кредиторів, що можна вважати теж спільною рисою даних договорів.

Отже, відповідно до вищезазначеного, можна зробити висновок, що договір просто товариства та засновницький договір є різновидами угоди про спільну діяльність. Так головним критерієм розмежування договорів є факт утворення нової юридичної особи, обсяг вкладу в спільну діяльність, характер відповідальності та спільного ведення справ. Відтак договір простого товариства є економічно вигіднішим в обліковому та податковому аспектах (відсутність необхідності в державній реєстрації), дозволяє залучити інтелектуально – трудовий елемент для досягнення спільної мети та має спрощену процедуру ведення справ. Засновницький договір, у свою чергу дозволяє створити додаткові гарантії виконання спільних зобов'язань та забезпечує стабільне кредитування новостворених юридичних осіб. Відтак, вибір відповідного договору для сторін має свої переваги та недоліки в юридичному, економічному та податковому аспекті.

Література:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 590-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 30. 05. 2020).

2. Резнікова В. Спільна господарська діяльність в Україні: економіко-правова сутність *Публічне право*. 2013. № 2(10). Ст. 269-273.

3. Жорнокуй Ю.М., Спасибо-Фатєєва І.В. Договори по созданию хозяйственных обществ. *Право*. Харьков, 2017. Ст.448.

УДК 338.658

Юридичні науки

РЕКЛАМА НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Руда О. І.

*студент юридичного факультету
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

Ринок фінансових послуг – сфера діяльності учасників ринків фінансових послуг з метою надання та споживання певних фінансових послуг. До таких послуг можна віднести професійні послуги на ринках банківських послуг, страхових послуг, інвестиційних послуг, операцій з цінними паперами та інших видах ринків, що забезпечують обіг фінансових активів[1]. Як бачимо із самого визначення, ринок фінансових послуг є неоднорідним та зібраним поняттям, складається з різних груп послуг, які мають між собою значні відмінності.

Дана тема є актуальною, адже ринок фінансових послуг має важливе значення для сучасної економіки нашої держави. Він наділений різними специфічними ознаками. Наприклад однією із ознак є те, він складається з низки дрібніших ринків таких як ринок банківських послуг, ринок страхових послуг, інвестиційний ринок тощо. Відповідно, специфіка ринку фінансових послуг позначається і на рекламі даних послуг. Також ця тема має важливе значення ще й тому, що фінансові установи досить часто зловживають на рекламі фінансових послуг тим самим вводять споживачів в оману і, як наслідок, вони стають незахищеними.

Варто відмітити, що тема реклами фінансових послуг є малодослідженою науковцями, а також досить погано прописана в національному законодавстві. Це є великим мінусом адже, фінансові послуги належать до одних з найбільш

поширених товарів світу. Майже кожна фізична чи то юридична особа прямо або ж опосередковано користується такими послугами. Саме від фінансових послуг у великій мірі залежить стан економіки держави. Для забезпечення економічної стабільності потрібні якісні фінансові послуги, але тут і виникає проблема. На жаль, особи, які на дають такі послуги, частіше зацікавлені в швидкому продажі своїх послуг, а не в їх якості. Тому, враховуючи значущість, складність та необхідність контролю за якістю фінансових послуг, а також постійний розвиток за зміну суспільних відносин, законодавець змушений вводити певні додаткові вимоги до реклами фінансових послуг.

Для кращого розуміння проблематики можна навести статистику роботи українських фінансових установ на ринку споживчого кредитування, яку 12 вересня 2017 р. Проект USAID «Трансформація фінансового сектору». Згідно цієї статистики близько 73.6% рекламних матеріалів не містять жодної інформації про вартість кредиту, у 68% випадків потенційним позичальникам взагалі не надається жодна письмова інформація.

Частина договорів про надання споживчого кредиту не містять інформації, що вимагається законодавством, або мають умови, що йому суперечать. Так, у 33% випадків проекти договорів не містили детального розпису сукупної вартості кредиту; у 17% випадків – не містили чіткого графіка платежів; 54% договорів містять умови, якими порушується право позичальника на дострокове повернення кредиту. Більше 50% договорів про надання споживчого кредиту, які пропонувались «таємним покупцям» містять несправедливі умови для позичальника[2].

Сьогодні, правове регулювання реклами у сфері фінансових послуг здійснюється Законом України «Про рекламу» та Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» та іншими нормативно-правовими актами.

Розрізняють рекламу найменування самої фінансової установи або ж іншої особи, яка має право надавати фінансові послуги та рекламу різного роду послуг, які надаються або будуть надаватися фінансовими установами[3].

Якщо говорити про першу групу, то тут реклама здійснюється відповідно до загальних підстав і не містить жодних особливостей. Що ж стосується другої

групи, тобто окремих послуг, то тут є значні особливості по кожному виду. Зокрема, додаткові вимоги встановлюються щодо реклами цінних паперів та фондового ринку, а також щодо реклами споживчого кредиту.

Ст. 11 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» встановлює загальний принцип достовірності інформації. Згідно принципу достовірності інформації фінансові установи зобов'язані поширювати лише ту рекламу або іншу інформацію, яка містить лише правдиві відомості про їх діяльність у сфері фінансових послуг. Також цією статтею встановлюється перелік реклами фінансових послуг, яка згідно законодавства вважається недостовірною[4]. Ці ж положення дублюються в ч. 4 ст. 24 Закону України «Про рекламу».

Варто відмітити, що ст. 24 ЗУ «Про рекламу», яка регулює відносини реклами фінансових послуг прийнята ще досить давно. Однак суттєвих змін та доповнень стаття зазнала 19 січня 2020р. Вважаємо, що такі зміни є виправданими, адже суспільні відносини щодо фінансових послуг змінюються, тому відповідних змін та вдосконалення потребує і законодавство. Нині дана стаття містить приписи щодо того хто і за яких умов може здійснювати рекламу фінансових послуг, визначає можливість реклами фінансових послуг пов'язаних із залученням коштів населення, а також встановлює заборону поширення недобросовісної реклами.

Рекламодавцями можуть бути лише фінансові установи або інші особи, які відповідно до закону мають право надавати фінансові послуги, а також особи, які виступають їх рекламодавцями за їх замовленням[.].

Ще однією позитивною зміною в сфері фінансових послуг за останні роки є те, що до органів, які контролюють дотримання законодавства про рекламу, законодавець додав Національний банк України, який спеціалізується на контролі реклами саме на ринках фінансових послуг.

Досліджено, що 14 травня 2020 року Правління Національного банку України затвердило постанову №62 «Про затвердження змін до Положення про інформаційне забезпечення банками клієнтів щодо банківських та інших фінансових послуг». Цією постановою Національний банк ухвалив нові вимоги до розкриття банками інформації щодо споживчих кредитів та депозитів в рекламі.

Дані зміни набудуть чинності з 1 вересня 2020 року. Згідно із внесеними змінами реклама повинна містити основні умови отримання кредиту або розміщення депозиту. Для кредиту повинна зазначатися реальна річна процентна ставка, максимальна сума кредиту та його термін. Для депозиту – процентна ставка, термін вкладу, валюта і мінімальна сума. Також реклама не повинна ускладнювати візуальне сприйняття інформації.

Отже, ринок фінансових послуг – являє собою сферу діяльності учасників ринків фінансових послуг з метою надання та споживання певних фінансових послуг. Він має неоднорідний, зібраний характер і складається з різних послуг. Тема ринку фінансових послуг є досить цікавою та має багато особливостей. Однією з недосконалих сторін фінансових послуг є їх рекламування. На сучасному етапі рівень дослідження питання реклами у сфері фінансових послуг досить низький. Однак, спостерігаються позитивні риси в розвитку суспільних відносин пов'язаних з рекламою фінансових послуг. Зокрема, це встановлення контролюючого органу щодо реклами фінансових послуг та більш детальне регламентування діяльності пов'язаної із здійсненням реклами фінансових послуг, встановлення нових умов рекламування фінансових послуг, протидія оманливим методам роботи. Всі ці заходи здійснюються для сприяння надання правдивої інформації на ринку фінансових послуг, а також захисту прав споживачів.

Література:

1. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України прийнятий від 12.07.2001 №2664-ІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14> (дата звернення 28.05.2020).
2. Вітка Ю., Грищенко Т., Бурак Т. Споживче кредитування в Україні: правові гарантії та поточна практика: звіт. Київ, 2017. 46с.
3. Про рекламу: Закон України прийнятий від 03.07.1996 №270/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 28.05.2020).
4. Зима О. Т. Реклама на ринку фінансових послуг: адміністративно-правові засади. Порівняльно-аналітичне право. 2014. №5. С. 247-249.

РЕКЛАМА НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

*Руда О. І.**студент юридичного факультету
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

Ринок фінансових послуг – сфера діяльності учасників ринків фінансових послуг з метою надання та споживання певних фінансових послуг. До таких послуг можна віднести професійні послуги на ринках банківських послуг, страхових послуг, інвестиційних послуг, операцій з цінними паперами та інших видах ринків, що забезпечують обіг фінансових активів[1]. Як бачимо із самого визначення, ринок фінансових послуг є неоднорідним та зібраним поняттям, складається з різних груп послуг, які мають між собою значні відмінності.

Дана тема є актуальною, адже ринок фінансових послуг має важливе значення для сучасної економіки нашої держави. Він наділений різними специфічними ознаками. Наприклад однією із ознак є те, він складається з низки дрібніших ринків таких як ринок банківських послуг, ринок страхових послуг, інвестиційний ринок тощо. Відповідно, специфіка ринку фінансових послуг позначається і на рекламі даних послуг. Також ця тема має важливе значення ще й тому, що фінансові установи досить часто зловживають на рекламі фінансових послуг тим самим вводять споживачів в оману і, як наслідок, вони стають незахищеними.

Зазначимо, що тема реклами фінансових послуг є малодослідженою науковцями, а також досить погано прописана в національному законодавстві. Це є великим мінусом адже, фінансові послуги належать до одних з найбільш поширених товарів світу. Майже кожна фізична чи то юридична особа прямо або ж опосередковано користується такими послугами. Саме від фінансових послуг у великій мірі залежить стан економіки держави. Для забезпечення економічної стабільності потрібні якісні фінансові послуги, але тут і виникає

проблема. На жаль, особи, які надають такі послуги, частіше зацікавлені в швидкому продажі своїх послуг, а не в їх якості. Тому, враховуючи значущість, складність та необхідність контролю за якістю фінансових послуг, а також постійний розвиток за зміну суспільних відносин, законодавець змушений вводити певні додаткові вимоги до реклами фінансових послуг.

Для кращого розуміння проблематики можна навести статистику роботи українських фінансових установ на ринку споживчого кредитування, яку 12 вересня 2017 р. Проект USAID «Трансформація фінансового сектору». Згідно цієї статистики близько 73.6% рекламних матеріалів не містять жодної інформації про вартість кредиту, у 68% випадків потенційним позичальникам взагалі не надається жодна письмова інформація.

Частина договорів про надання споживчого кредиту не містять інформації, що вимагається законодавством, або мають умови, що йому суперечать. Так, у 33% випадків проекти договорів не містили детального розпису сукупної вартості кредиту; у 17% випадків – не містили чіткого графіка платежів; 54% договорів містять умови, якими порушується право позичальника на дострокове повернення кредиту. Більше 50% договорів про надання споживчого кредиту, які пропонувались «таємним покупцям» містять несправедливі умови для позичальника[2].

Сьогодні, правове регулювання реклами у сфері фінансових послуг здійснюється Законом України «Про рекламу» та Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» та іншими нормативно-правовими актами.

Розрізняють рекламу найменування самої фінансової установи або ж іншої особи, яка має право надавати фінансові послуги та рекламу різного роду послуг, які надаються або будуть надаватися фінансовими установами[3].

Якщо говорити про першу групу, то тут реклама здійснюється відповідно до загальних підстав і не містить жодних особливостей. Що ж стосується другої групи, тобто окремих послуг, то тут є значні особливості по кожному виду. Зокрема, додаткові вимоги встановлюються щодо реклами цінних паперів та фондового ринку, а також щодо реклами споживчого кредиту.

Ст. 11 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» встановлює загальний принцип достовірності інформації. Згідно принципу достовірності інформації фінансові установи зобов'язані поширювати лише ту рекламу або іншу інформацію, яка містить лише правдиві відомості про їх діяльність у сфері фінансових послуг. Також цією статтею встановлюється перелік реклами фінансових послуг, яка згідно законодавства вважається недостовірною. Ці ж положення дублюються в ч. 4 ст. 24 Закону України «Про рекламу».

Варто зазначити, що ст. 24 ЗУ «Про рекламу», яка регулює відносини реклами фінансових послуг прийнята ще досить давно. Однак суттєвих змін та доповнень стаття зазнала 19 січня 2020р. Вважаємо, що такі зміни є виправданими, адже суспільні відносини щодо фінансових послуг змінюються, тому відповідних змін та вдосконалення потребує і законодавство. Нині дана стаття містить приписи щодо того хто і за яких умов може здійснювати рекламу фінансових послуг, визначає можливість реклами фінансових послуг пов'язаних із залученням коштів населення, а також встановлює заборону поширення недобросовісної реклами.

Рекламодавцями можуть бути лише фінансові установи або інші особи, які відповідно до закону мають право надавати фінансові послуги, а також особи, які виступають їх рекламодавцями за їх замовленням[4].

Ще однією позитивною зміною в сфері фінансових послуг за останні роки є те, що до органів, які контролюють дотримання законодавства про рекламу, законодавець додав Національний банк України, який спеціалізується на контролі реклами саме на ринках фінансових послуг.

Досліджено, що 14 травня 2020 року Правління Національного банку України затвердило постанову №62 «Про затвердження змін до Положення про інформаційне забезпечення банками клієнтів щодо банківських та інших фінансових послуг». Цією постановою Національний банк ухвалив нові вимоги до розкриття банками інформації щодо споживчих кредитів та депозитів в рекламі. Дані зміни набудуть чинності з 1 вересня 2020 року. Згідно із внесеними змінами реклама повинна містити основні умови отримання кредиту

або розміщення депозиту. Для кредиту повинна зазначатися реальна річна процентна ставка, максимальна сума кредиту та його термін. Для депозиту – процентна ставка, термін вкладу, валюта і мінімальна сума. Також реклама не повинна ускладнювати візуальне сприйняття інформації.

Отже, ринок фінансових послуг – являє собою сферу діяльності учасників ринків фінансових послуг з метою надання та споживання певних фінансових послуг. Він має неоднорідний, зібраний характер і складається з різних послуг. Тема ринку фінансових послуг є досить цікавою та має багато особливостей. Однією з недосконалих сторін фінансових послуг є їх рекламування. На сучасному етапі рівень дослідження питання реклами у сфері фінансових послуг досить низький. Однак, спостерігаються позитивні риси в розвитку суспільних відносин пов'язаних з рекламою фінансових послуг. Зокрема, це встановлення контролюючого органу щодо реклами фінансових послуг та більш детальне регламентування діяльності пов'язаної із здійсненням реклами фінансових послуг, встановлення нових умов рекламування фінансових послуг, протидія оманливим методам роботи. Всі ці заходи здійснюються для сприяння надання правдивої інформації на ринку фінансових послуг, а також захисту прав споживачів.

Література:

1. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України прийнятий від 12.07.2001 №2664-ІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14> (дата звернення 28.05.2020).

2. Вітка Ю., Грищенко Т., Бурак Т. Споживче кредитування в Україні: правові гарантії та поточна практика: звіт. Київ, 2017. 46с.

3. Про рекламу: Закон України прийнятий від 03.07.1996 №270/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 28.05.2020).

4. Зима О. Т. Реклама на ринку фінансових послуг: адміністративно-правові засади. Порівняльно-аналітичне право. 2014. №5. С. 247-249.

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВУ ПРИРОДУ САМОПРЕДСТАВНИЦТВА

*Самойлова І. А.**Викладач цивільного і сімейного права**Галицький коледж ім. В. Чорновола**м. Тернопіль, Україна*

Починаючи з 2016 року згідно із Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» [1] виникає так звана «адвокатська монополія» на здійснення представницьких функцій в суді юридичних осіб. Зокрема відповідно до Конституції України, виключно адвокат здійснює представництво юридичних осіб в судах [2.ст 131²], що зумовлює зріст питомої ваги адвокатської спільноти порівняно з іншими юристами. Згідно із внесеними змінами до Конституції України всі процесуальні кодекси також було приведено у відповідність, декларуючи представницькі функції виключно за адвокатурою.

Така позиція призводить до явних незручностей, особливо це стосується «великих» юридичних осіб, в штаті яких працюють цілі юридичні відділи, зумовлюючи додаткові видатки на представницькі функції. Згадані незручності пов'язані із тим, що для здійснення представництва юридичної особи в судах необхідне укладення з особою, яка має свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю, договору про правничу допомогу із метою дотримання таких таких фундаментальних принципів здійснення адвокатської діяльності як незалежність інституту адвокатури та недопущення втручання, переслідування, насильства стосовно адвоката з боку держави, суспільства, органів місцевого самоврядування, юридичних та фізичних осіб [3].

Виникає цілком закономірне питання: чи можливо юридичним особам здійснити захист представництво в суді самостійно, не укладаючи додаткових договорів, без залучення інституту адвокатури? Адже це є очевидним порушенням права кожного на судовий захист. Зокрема Конституцією передбачено як виняток можливість представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо

захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена [2.ст 131²]. Але в судовому провадженні загальна кількість таких категорій справ незначна. Крім того, звернутись із скаргою до Вищої Ради Правосуддя щодо дисциплінарного проступку судді юридичним особам можна лише через адвоката, що знову ж таки призводить до обмежень та зв'язує руки в питанні особливостей представництва.

Законом № 390-ІХ вводиться поняття «самопредставництва», яке з одного боку розширює представницькі повноваження в суді юридичних осіб, а з другого боку скасовує «адвокатську монополію». Юридична особа незалежно від порядку її створення бере участь у справі через свого керівника, члена виконавчого органу, іншу особу, уповноважену діяти від її імені відповідно до закону, статуту, положення, трудового договору (контракту) (самопредставництво юридичної особи), або через представника [4]. Зазначені положення законодавчо дозволяють юридичним особам відстоювати свої права та інтереси в суді без залучення адвокатів.

Фактично із моменту набрання згаданим законом чинності здійснювати самопредставницькі функції може кожен, хто перебуває у трудових відносинах з своїм роботодавцем. Важливим є підтвердження повноважень таких «самопредставників». Комплексний аналіз судової практики та процесуальних норм доводить, що особи, які представляють юридичну особу за довіреністю, виступають від імені цієї особи як довірителя. Це в свою чергу, виключає відносини самопредставництва. Довіреність видається для представництва перед третіми особами. Проаналізувавши дану правову конструкцію, можна дійти висновку, що на підставі довіреності має місце підтвердження повноважень саме адвоката як представника.

Підтвердженням цього концептуального положення є судова практика. Зокрема, ухвалою № 910/3965/18 [5] Верховний Суд повернув без розгляду заяву товариства з обмеженою відповідальністю, посилаючись на те, що заяву від товариства хоч і підписав виконуючий обов'язки директора, проте до заяви не було додано відомостей і доказів щодо наявності повноважень діяти від імені товариства. Касаційний господарський суд в ухвалі від 21.02.2020 у справі

№ 911/25/19 [6] також повернув касаційну скаргу через те, що підписант не вказав повноважень ні представника, ні самопредставника.

На підставі аналізу статті 56 ГПК України та судової практики вбачається необхідним передбачати в статутних документах створення окремих структурних підрозділів, органів або осіб для здійснення представницьких повноважень перед державними органами та в суді. Крім керівників чи членів виконавчого органу, допускати до представництва можна лише тих працівників, трудові функції яких прямо передбачають представництво в суді від імені роботодавця. Інший можливий вихід – свідомо вводити відповідні посади до складу виконавчого органу.

Отже, інститут самопредставництва – це прогресивне концептуальне рішення, яке дозволило без внесення змін до конституції та на вимогу реалій сьогодення, скасовуючи «адвокатську монополію», провадити представницькі функції в суді не лише керівникам чи членам виконавчого органу, а й фактично простим штатним працівникам. Для чого достатньо лише передбачити відповідні положення в статутних документах, не використовуючи довіреності (яка по суті має іншу правову природу) та не укладаючи окремих договорів про надання правової допомоги.

Література:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення можливостей самопредставництва в суді органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших юридичних осіб незалежно від порядку їх створення [Електронний ресурс] // Законодавство України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2020, № 15, ст. 95 – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/390-IX>.

2. Конституція України [Електронний ресурс] // Законодавство України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141 – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність [Електронний ресурс] // Законодавство України // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 27, ст.282 – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення можливостей самопредставництва в суді органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших юридичних осіб незалежно від порядку їх створення [Електронний ресурс] // Законодавство України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2020, № 15, ст.95 – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/390-IX>.

5. Ухвала Верховного Суду від 21.03.2019 р. у справі № 910/3965/18 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень – URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80632793>.

6. Ухвала Верховного Суду від 21.02.2020 р. у справі № 911/25/19 [Електронний ресурс] // Єдиний державний реєстр судових рішень – URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87735745>.

Юридичні науки

МАТЕРІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ

Чебакова Єлизавета Вячеславівна
студентка II курсу біолого-екологічного факультету,
Науковий керівник Щербина Євген Миколайович
доцент, к.ю.н., доцент кафедри цивільного,
трудового та господарського права
Дніпровського національного університету
ім. Олеса Гончара,

На жаль, не завжди роботодавець може покладатися на совість своїх працівників. Неналежно виконувати свої обов'язки вони можуть з різних причин, тому трудове законодавство встановлює матеріальну відповідальність. Розглянемо, які види матеріальної відповідальності існують на сьогоднішній день, в яких випадках роботодавець може її застосувати і які особливості при цьому він повинен врахувати ...

На власника або уповноважений ним орган покладено обов'язок створити працівникам умови, необхідні для нормальної роботи і забезпечення повного збереження дорученого їм майна.

Зі свого боку, працівники зобов'язані дбайливо ставитися до майна підприємства, установи, організації (далі - підприємство) і вживати заходів щодо запобігання збиткам.

Підстави і умови матеріальної відповідальності працівників визначає Кодекс законів про працю України (далі - КЗпП).

Основи матеріальної відповідальності

Працівники несуть матеріальну відповідальність за шкоду, заподіяну підприємству (ст. 130 КЗпП). Умовами настання матеріальної відповідальності працівника є (дані умови повинні виконуватися одночасно):

- 1) порушення працівником покладених на нього трудових обов'язків;
- 2) нанесення прямої дійсної шкоди;
- 3) вина в діях або бездіяльності працівника;
- 4) прямий причинний зв'язок між протиправним і винним дією чи бездіяльністю працівника і шкодою, яка настала.

Порушення трудових обов'язків. Це перше і основне умова для залучення до відповідальності. Адже КЗпП регламентує трудові відносини. Як наслідок - для залучення працівника до матеріальної відповідальності за порушення трудових обов'язків такі обов'язки повинні бути прописані в посадовій інструкції, в колективному договорі, або в письмовому трудовому договорі. Адже, якщо немає внутрішнього документа на підприємстві, який визначає обов'язки працівника, як надалі підтвердити, що дані обов'язки порушені? Питання риторичне.

Також слід зазначити, що Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ (далі - ВССУ) в постанові від 11.12.2015 р № 12 (далі - Постанова № 12) підкреслив: працівник зобов'язаний дбайливо ставитися до майна підприємства (ч. 2 ст. 131 КЗпП). Однак поза межами робочого часу він звільняється від виконання не тільки трудовий обов'язки виконувати роботу відповідно до трудового договору, але і від виконання абсолютної більшості інших трудових обов'язків, покладених на нього правилами внутрішнього трудового розпорядку. Тому працівник не може нести відповідальність за незбереження майна, яке йому передали на зберігання, використання в процесі роботи або в

інших цілях, в період після закінчення робочого часу і до його початку.

Нанесення прямої дійсної шкоди. Під прямою дійсною шкодою, зокрема, слід мати на увазі втрату, погіршення або зниження цінності майна, необхідність для підприємства провести витрати на відновлення, придбання майна чи інших цінностей або провести зайві, тобто що виникли внаслідок порушення працівником трудових обов'язків, грошові витрати (п. 4 Постанови ВСУ № 14).

ВССУ в Постанові № 12 визначив наступні категорії прямої дійсної шкоди:

- недостача, втрата, знищення, пошкодження або псування матеріальних цінностей;
- шкоду, заподіяну незаконним продажем товарів за зниженою ціною;
- витрати, що виникли через незаконні або необгрунтовані виплат (переплат);
- витрати, що виникли через зайвих виплат на користь працівників;
- сплачені на користь контрагентів за цивільно-правовими договорами, державного або місцевого бюджетів, державних органів суми неустойки, фінансових санкцій, пені;
- виплати на користь інших суб'єктів у порядку відшкодування шкоди, оскільки організація відповідає за шкоду, заподіяну діями її працівників;
- нестягнутими з боржника дебіторська заборгованість, коли можливість її стягнення втрачена у зв'язку із закінченням терміну позовної давності;
- нестягнутими з боржника збитки (за винятком тієї частини збитку, яка відноситься до категорії неодержаного прибутку), якщо можливість його стягнення втрачена.

Наявна вина працівника і причинно-наслідковий зв'язок. Обов'язковою умовою притягнення працівника до матеріальної відповідальності є його вина.

Вина працівника - це його психічне ставлення до скоєного дії або бездіяльності та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності.

Причинний зв'язок між протиправним і винним дією чи бездіяльністю працівника і майновим збитком, який стався, повинна бути прямою (безпосередньою).

Прямий зв'язок - це така, при якій майнову шкоду безпосередньо, з неминучістю впливає з дій або бездіяльності працівника.

У будь-якому випадку працівник повинен нести матеріальну відповідальність лише за ту частину шкоди, яка безпосередньо впливає з його дій або бездіяльності (п. 4 Постанови № 12)

Не може бути покладена матеріальна відповідальність на працівників за шкоду (ч. 4 ст. 130 КЗпП):

- який відноситься до категорії нормального виробничо-господарського ризику;

- за неотримані підприємством прибутку;

- заподіяну працівником, який перебував у стані крайньої необхідності.

Ризик вважається обґрунтованим, якщо:

- мета не могла бути досягнута іншими, не ризикованими засобами;

- ризик відповідає значенню тієї мети, на досягнення якої він спрямований;

- можливість настання шкідливих наслідків мало ймовірно. При явному заподіянні шкоди нормальний ризик відсутній;

- об'єктом ризику можуть виступати тільки матеріальні цінності, а не життя і здоров'я людей;

- ризикувати мають право тільки особи, які мають певну професійну підготовку та досвід.

(Ст. 18 КпАП)

Трудовим законодавством передбачено декілька видів матеріальної відповідальності: обмежена, повна, колективна (бригадна) і підвищена.

Обмежена матеріальна відповідальність. Згідно ст. 133 КЗпП, обмежену матеріальну відповідальність у розмірі заподіяної шкоди в межах середнього місячного заробітку несуть:

- 1) працівники - за зіпсуття або знищення через недбалість матеріалів, напівфабрикатів, виробів (продукції), в т.ч. при їх виготовленні. А також за зіпсуття або знищення через недбалість інструментів, вимірювальних приладів, спеціального одягу та інших предметів, виданих підприємством працівникові в користування;

- 2) керівники підприємств та їх заступники, керівники структурних підрозділів на підприємствах, їх заступники, якщо шкоду заподіяно зайвими грошовими

виплатами, неправильною постановкою обліку і зберігання матеріальних, грошових чи культурних цінностей, неприйняттям необхідних заходів щодо запобігання простоям, випускові недоброякісної продукції, розкраданню, знищенню і псуванню матеріальних, грошових чи культурних цінностей;

Відшкодування шкоди працівниками в розмірі, що не перевищує середнього місячного заробітку. Таке відшкодування шкоди здійснюється за розпорядженням (наказом) власника, а керівниками підприємств та їх заступниками - за розпорядженням вищого в порядку підлеглості органу шляхом відрахування із заробітної плати працівника.

Розпорядження власника (уповноваженого ним органу) або вищого в порядку підлеглості органу має бути зроблено не пізніше 2-х тижнів з дня виявлення заподіяної працівником шкоди і звернено до виконання не раніше 7-ми днів з дня повідомлення про це працівника.

При цьому потрібно пам'ятати і про обмеження розміру відрахувань із заробітної плати, встановленому ст. 128 КЗпП: при кожній виплаті заробітної плати загальний розмір усіх відрахувань не може перевищувати 20%. Тобто якщо сума до стягнення перевищує допустиму межу, таке стягнення слід «розтягнути» на кілька місяців.

Відшкодування шкоди працівниками в розмірі, що перевищує середній місячний заробіток. Як відзначає ВССУ в Постанові № 12, якщо пряму дійсну шкоду, заподіяну працівником підприємству, перевищує середній місячний заробіток працівника, з останнього стягується тільки сума, що дорівнює середньому місячному заробітку, а решті збиток працівником не покривається.

Отже, за згодою власника або уповноваженого ним органу працівник може передати для покриття заподіяної шкоди рівноцінне майно або поправити пошкоджене. Разом з тим ч. 3 ст. 136 КЗпП залишає за роботодавцем право подати позов до районного, районного у місті, міського чи міськрайонного суду. Для звернення власника до суду в питаннях стягнення з працівника матеріальної шкоди, заподіяної підприємству, встановлюється строк в один рік з дня виявлення заподіяної працівником шкоди (ст. 233 КЗпП).

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ
(РОЗШУКОВИХ) ДІЙ З МЕТОЮ ВИЯВЛЕННЯ ТА ВИЛУЧЕННЯ
НЕЗАКОННОЇ ЗБРОЇ

Черненко А.П.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін*

Шиян А.Г.,

*старший викладач
кафедри кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна*

Від першого випадку протиправного застосування вогнепальної зброї минули століття. До наших часів дійшли дані щодо першого лікарського огляду трупа кравця датського принца Вольдемара, який помер від вогнепального ушкодження, отриманого з пищалі під час полювання ще у XIV столітті [1, с. 170]. Випадок злочинного застосування зброї, на жаль, не став єдиним, статистика такого використання зброї в світі зростає. Подібна тенденція спостерігається й в сучасній Україні. Це пояснюється багатьма чинниками, у першу чергу наявністю бойових дій на сході України, недостатньо належним контролем за озброєнням з боку військових, низькою ефективністю роботи по контролю за особами, які покидають місця бойових дій тощо. Вважаємо, що рівень кількості випадків незаконного поводження із зброєю також залежить від виховання людей, від знання законів та відповідальності, що передбачає законодавство.

На ці показники, як уявляється, впливає й кількісний рівень виявлення фактів незаконного володіння зброєю, встановлення осіб, які вчиняють факти незаконного володіння зброєю тощо. Міністерство внутрішніх справ України (далі - МВС України) у травні 2015 року констатувало, що «за перші чотири місяці цього року кількість кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним поводженням з вогнепальною зброєю, боєприпасами та вибухівкою збільшилася в

рази. Якщо за весь 2014 рік таких порушень було зафіксовано 2 тисячі 900, то у цьому році тільки за перші чотири місяці міліція зафіксувала 3 тисячі 200 таких злочинів. «Станом на початок травня в державі вчинено 166 розбійних нападів з використанням вогнепальної зброї, торік було зафіксовано 114. Найбільше таких злочинів скоєно в місті Києві, Донецькій та Луганській областях», - зауважив представник департаменту з комунікацій МВС України Віктор Булаєв у відповіді на інформаційний запит DW.

У правоохоронному відомстві визнають, що існує взаємозв'язок між збільшенням кількості збройних нападів та продовженням збройного протистояння на сході України. «На сьогоднішній день фіксуються численні спроби ввезення проросійськи налаштованими угрупованнями та організаціями зброї, боєприпасів та вибухівки з зони АТО», - наголошують в МВС України. Скільки таких випадків зафіксовано, в МВС України не уточнили. Але за інформацією колишнього народного депутата Сергія Висоцького, із зони АТО на іншу територію України завезено близько 700 тисяч одиниць незаконної зброї. «Ця зброя стоїть у людей вдома. Це автомати Калашникова, це мисливська зброя, снайперські гвинтівки. І все це можна потім купити», - зауважив Висоцький в ефірі першого каналу Суспільного мовлення» [2].

На жаль, чим довше тривають боєві дії, тим статистика незаконного поводження із зброєю в Україні зростає. Так, за офіційними даними тільки у вересні 2017 року зареєстровано 2083 кримінальних проваджень за незаконне поводження із зброєю, тоді як за весь 2016 рік їх було зареєстровано 6087 [3].

За даними Генерального прокурора України станом на 10 листопада 2018 року: ««Згідно з даними МВС, ми маємо в Україні понад 3 мільйони одиниць нелегальної нарізної зброї. За 9 місяців цього року у нас офіційно зареєстровано 1241 вбивство», – зауважив очільник ГПУ. Водночас він додав, що за цей же час зареєстровано ще 1717 розбоїв – «це коли на людину нападають, завдають їй тілесні ушкодження та щось забирають». «Ще майже 2 тисячі нападів з пошкодженням... тілесними ушкодженнями середньої та високої ступені. Ми маємо тисячі насильницьких злочинів. І це нечесно ділити на активістів і «пасивістів», депутатів і пенсі-

онерів, хороших і поганих. Все це люди, все це злочини... Всі ці люди мають бути захищеними, всі ці злочини має бути розслідувано», – наголосив посадовець» [4].

Сподіваємося, що така тенденція буде змінена і статистика покаже зворотній напрям, у бік її зменшення. Безперечно, таких змін не слід чекати, а потрібно активно діяти на зменшення не лише незаконного поводження із зброєю, але й на уся злочинність.

Кримінальний кодекс України (далі – КК України) передбачає кримінальну відповідальність за певне незаконне поводження зі зброєю - це ст.ст. 257, 258, 262, 263 КК України та ін. [5]. Ці та інші норми КК України безперечно потребують уваги та досконалого вивчення, але не менш важливими є питання встановлення місцезнаходження незаконної зброї, або такої, що використовувалась у злочинних цілях, її належний огляд, вилучення та подальше використання у доказуванні під час кримінального провадження. На цих питаннях і зосередимо увагу.

Можливо не першим, але й не останнім, є питання про ознаки зброї, її види тощо. Звісно, правоохоронці повинні чітко собі уявляти, що є зброєю, а вже потім визначатися: чи передбачається за поводження з нею кримінальна відповідальність, як її правомірно вилучити, чи допустимо, з точки зору кримінального процесуального закону, використати відомості про неї під час кримінального провадження. Від появи пищалі, як першої вогнепальної зброї, пройшли часи, які вплинули не лише на її назву, але й на її технічний стан, можливості тощо. Правоохоронці повинні слідкувати за цими тенденціями та добре їх знати. «З розвитком науки та винаходом нових видів зброї, заснованих на дії, наприклад, рентгенівського, лазерного або нейтронного випромінювання, на жаль, не можна не передбачити застосування їх у злочинних цілях. Не менш небезпечною є також хімічна, бактеріологічна та ядерна зброя. У зв'язку з її можливим використанням у майбутньому в злочинних цілях має розширитись і відповідна галузь криміналістичної науки» [1, с. 170-171].

Певна річ, наукову думку не зупинити, прогрес у всіх сферах суспільного життя є незворотнім, але разом з позитивними змінами, такий же процес спостерігається й у злочинному середовищі, де все, що придумано та зроблено

на користь людства, використовується на шкоду людству. Як цьому завадити є завданням для правоохоронців, однак безперечним є те, що ефективність правоохоронної діяльності залежить від рівня її нормативно-правового забезпечення. Водночас, слід розуміти, що цей рівень залежить не тільки від роботи законодавця, а й від наукового обґрунтування необхідності прийняття корисних для правоохоронців законів. Отже, наукові дослідження в цьому напрямі є необхідними та актуальними.

Статистика фактів незаконного поводження зі зброєю та практика правоохоронної діяльності вказує на такі обставини: чим менше є зброї в обігу, в першу чергу в тіньовому, тим менші показники злочинності, особливо насильницької її частини. Законодавець та правоохоронці доступними для них методами стараються зменшити кількість незаконної зброї. Так, законодавець передбачає звільнення від кримінальної відповідальності осіб, які вчинили дії, пов'язані із незаконним поводженням із зброєю, якщо вони добровільно її здали (ч. 3 ст. 263 КК України) [5]. З цією метою поліція щорічно запроваджує місячники добровільної здачі зброї населенням. Але такі заходи націлені на свідомих громадян; несвідома ж частина населення добровільно здавати зброю не бажає. Саме з такими особами виникає певна проблема, оскільки примусове вилучення зброї можливе лише у рамках кримінального процесу.

На перший погляд, для цього Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) передбачає необхідні засоби, якими є гласні та негласні слідчі (розшукові) дії. Але аналіз положень КПК України, якими регламентується порядок провадження негласних слідчих (розшукових) дій, свідчить про те, що, за загальним правилом, проведення таких дій можливе лише у провадженнях про тяжкі та особливо тяжкі злочини (друге речення ч. 2 ст. 246 КПК України) [6], а незаконне поводження зі зброєю до таких не належить. Ось і виходить, що проведення всього комплексу негласних слідчих (розшукових) дій у провадженнях про незаконне поводження зі зброєю неможливе.

Видається, що положення кримінального процесуального законодавства в цій частині не є логічними, оскільки в багатьох випадках вони виключають

можливість примусового вилучення незаконної зброї. На наш погляд, подібна ситуація демонструє тільки одне: законодавець на перше місце поставив захист прав особи при провадженні слідчих (розшукових) дій, забувши при цьому, що невилучена незаконна зброя є небезпекою для законослухняних громадян і грубо порушує їх права та свободи. Думаємо, при вирішенні цієї проблеми законодавцю слід було б виходити з того, що проведення негласних слідчих (розшукових) дій у нетяжких злочинах з метою вилучення таких небезпечних для суспільства і держави предметів як зброя, було б меншою шкодою, ніж небезпека від зброї, яка не буде вилучена і може завдати великої шкоди. Про це яскраво свідчить наведена вище статистика.

У зв'язку з цим висловлюємо пропозицію внести зміни і доповнення до КПК України та дозволити проведення негласних слідчих (розшукових) дій у провадженнях стосовно злочинів, що не є тяжкими та особливо тяжкими. При цьому вважаємо, що їх проведення буде виправдано не тільки у провадженнях про незаконне поводження зі зброєю, але й щодо інших нетяжких злочинів. Хіба тяжкість злочину може бути перешкодою у застосуванні правоохоронними органами всього арсеналу кримінальних процесуальних заходів для з'ясування істини? На наш погляд, ні - повне і точне встановлення всіх обставин кримінального правопорушення повинно бути досяжним у всіх кримінальних провадженнях. Думаємо, що ч. 2 ст. 246 КПК України дає відповідь на озвучене нами проблемне питання: «Негласні слідчі (розшукові) дії проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб» [6].

Література:

1. Криміналістика: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / [К.О. Чаплинський, О.В. Лускатов, І.В. Пиріг, В. М. Плетенець, Ю.А. Чаплинська]. 2-е вид, перероб. і доп. Дніпро, Ліра ЛТД, 2017. 480 с.

2. МВС: в Україні зростає незаконний обіг зброї. URL: <https://www.dw.com/uk/%D0%BC%D0%B2%D1%81-%D0%B2-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96-%D0%B7%D1%80%D0%BE%D1%81-%D1%82%D0%B0%D1%94-%D0%BD%D0%B5%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D>

0%BE%D0%BD%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D0%BE%D0%B1%D1%96%D0%-
B3-%D0%B7%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%97/a-18462327 (дата звернення:
29.05.2020).

3. Ф. Кіріленко, А. Загорулько. Незаконний обіг зброї і стан боротьби зі злочинами, вчиненими з її використанням. URL: http://www.jurnaluljudic.in.ua/archive/2017/6/part_2/26.pdf (дата звернення: 29.05.2020).

4. Скільки зброї перебуває у незаконному обігу в Україні: відповідь Луценка. URL: https://24tv.ua/skilki_zbroyi_perebuvaє_u_nezakonnomu_obigu_v_ukrayini_vidpovid_lutsenka_n1061258 (дата звернення: 29.05.2020).

5. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. 2001, № 25-26, ст. 131.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року (зі змінами і допов.) // Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10. Ст. 88.

УДК 340

Право загалом

ЧОМУ В УКРАЇНІ НЕОБХІДНО ПРИЙНЯТИ ЗАКОН ПРО ВІЛЬНЕ ВОЛОДІННЯ ЗБРОЄЮ

Шестопал Є.В.

*судовий експерт сектору досліджень зброї
відділу криміналістичних видів досліджень*

Кіровоградського НДЕКЦ МВС

м. Кропивницький, Україна

У кожній цивілізованій країні громадяни мають право захищати себе і купувати будь-яку зброю. В Україні на даний момент немає відповідного закону, який міг би контролювати кількість зброї в країні, регулювати питання про поводження з нею і відслідковувати правопорушення, пов'язані з її використанням.

Україна - єдина держава в Європі, яка не має закону про зброю. Закон про зброю в Україні можливий, більш того - він дійсно необхідний. Чомусь людей залякують тим, що після прийняття даного закону в країні почнуться масові перестрілки. Однак потрібно пригадати, що в Україні вже є мисливська нарізна і гладкост-

вольна зброя, котра робить нас небезпечніше, але дозволяє мати засіб самозахисту

Так як в Україні законодавство про зброю відсутнє, це унеможливорює легально використовувати наявну зброю в цілях самозахисту, в зв'язку з чим в країні збільшується кількість нелегальної зброї, яка ніде не зареєстрована.

Варто розуміти, що обіг цивільної зброї і просто обіг вогнепальної зброї - це різні речі. Треба згадати, що зброя в цілому в Україні легальна, але все це не в контексті самозахисту. А ось поняття цивільної зброї включає придбання, зберігання і застосування різних типів зброї для самозахисту.

Якщо законопроект про зброю вступить в силу, як передбачається, то дозволить українцям купувати короткоствольну нарізну зброю (пістолети, револьвери), суперечки про які тягнуться ось вже не одне десятиліття.

Розглянемо чому лібералізація зброї - це добре. Злочинець в здоровому глузді не піде на злочин з легально придбаною зброєю, тому що це істотно спрощує його ідентифікацію. Наприклад, в країнах, де нарізна зброя проходить контрольний відстріл, злочинця можна знайти за допомогою слідів від нарізів, а в США, де практики контрольного відстрілу немає, коло підозрюваних можна звузити, з'ясувавши, в який час і де було придбано зброю, тому що за кулею можна визначити модель, калібр, тип зброї.

Навіть якщо повністю заборонити цивільну зброю, чорний ринок ніяк не зміниться, тому що нелегальна зброя здобувається іншим шляхом. Наприклад, це може бути зброя з часів другої світової війни і зникла зброя зі сходу держави на теперішній час, також вкрадена зброя у поліції, і навіть перероблена з вихолощеної або сигнальної зброї.

Які мінуси лібералізації зброї. Треба розуміти, що з лібералізацією зброї в Україні зросте кількість злочинів на базі побутових конфліктів. Якщо зараз деякі власники влаштовують перестрілки з використанням травматичної зброї, то надалі вони будуть відбуватися ще й з використанням вогнепальної зброї.

Тому для того щоб зрозуміти, чи потрібно в Україні прийняти закон про вільне володіння зброєю для початку розберемося в декількох проблемах:

- сьогодні, порядок обігу цивільної зброї в Україні встановлений не законом,

а підзаконними актами. На даний час усе правове регулювання цієї сфери здійснюється Наказом МВС України № 622 від 1998 року, який точно не є законом;

- громадянам України на сьогодні доступний широкий асортимент вогнепальної зброї, а саме власником гладкоствольної зброї може стати особа з 21 року, нарізної зброї - з 25 років. Процедура отримання та придбання зброї не є складною та займає від одного до двох місяців. Недоступною категорією зброї залишається автоматична зброя, короткоствольна зброя, пістолети та револьвери. В окрему категорію винесена травматична зброя, яка відноситься до спецзасобів та формально називається «пристрій для відстрілу гумових куль»;

- поняття «вільне володіння зброєю» - некоректне, воно не передбачає можливості кожному бажаючому придбати пістолет у супермаркеті, і зараз більше лякає і так наляканих противників права на зброю. Володіння зброєю в будь-якому випадку не є вільним, а має бути жорстко контрольованим, починаючи від моменту отримання дозволів;

- всупереч стереотипу, зброя в Україні легальна, до того ж наше правове регулювання цієї сфери є ліберальнішим, ніж у деяких європейських країнах. Отримати дозвіл на володіння зброєю можливо вільно, тобто, при наявності бажання та після проходження усіх процедур у дозвільній системі МВС.

Відсутність належного правового регулювання і єдиних для всіх правил володіння та використання цивільної зброї позбавляє законослухняних українців дієвого засобу захисту свого життя та здоров'я від злочинних посягань. А за відсутності реального контролю, злочинці мають практично необмежений доступ до будь-якого виду зброї.

Отже розглянемо, чому в Україні необхідно прийняти Закон про вільне володіння зброєю:

- ухвалення закону дасть чіткі визначення для окремих видів зброї і встановить основні правила поводження з нею; - визначення за громадянами права володіння короткоствольною вогнепальною зброєю;

- доступність цивільної зброї буде фактором стримування проти злочинності та в певній мірі звужить сферу нелегального обігу зброї;

- озброєність громадян є важливою складовою сфери національної безпеки, адже в 2014 році було тисячі прецедентів, коли добровольці відправлялися на Схід саме зі своєю мисливською зброєю: мисливськими гвинтівками та карабінами, в той час коли ЗСУ не могли адекватно забезпечити власні та добровольчі сили зброєю, амуніцією та боєприпасами.

На шляху до введення практики самозахисту за допомогою зброї є норми Кримінального кодексу у цій сфері, вдосконалення яких має бути наступним кроком. На даний час право на захист свого життя та здоров'я та своїх близьких є конституційним правом кожного громадянина, проте цей захист є тільки пасивним, з розрахунком на те, що це зробить правоохоронна система.

Володіння цивільною зброєю, зокрема короткоствольною для самозахисту, має бути врегульовано Законом України «Про зброю», який встановить чіткі, справедливі, але, водночас, жорсткі правила.

Закон стане підґрунтям для правового регулювання сфери громадської і національної безпеки, усуне прогалини законодавства і відновить конституційний правопорядок в сфері обігу існуючої зброї.

Література:

1. Албул С. В., Афонін Д. С. Глосарій балістичних, вибухотехнічних та тактико-технічних термінів (з метою використання при виявленні, фіксації та вилучення криміналістично значимої інформації в умовах антитерористичної операції, 2017.
2. Колосок А. М. Легалізація зброї як каталізатор розвитку соціальної відповідальності суспільства. Актуальні проблеми економіки, 2013.
3. Корецький Д. А. Время невиноватых. Самооборона с оружием, 2007.
4. Фріс П. Л. Право громадян на зброю, 2015.

